

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Muslim på kristen privatskole

Maria Augestad

Veileder

Førsteamanuensis Trine Anker

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen.*

Det teologiske menighetsfakultet, [2016, vår]
AVH5055: Avhandling Lektorprogram i RLE/ religion og etikk og samfunnsfag (45 ECTS)
Lektorprogram i RLE/religion og etikk og samfunnsfag

Sammendrag

Oppgaven tar for seg muslimer som går på kristne privatskoler. Flere av disse skolene rapporterer om en økt andel muslimske elever. Hvorfor velger noen muslimske elever å gå på kristen privatskole? Muslimske foreldre forteller at de ønsker en skole som tar religion på alvor, som fokuserer på moral, disiplin og som har et tydelig verdigrunnlag. På bakgrunn av dette har jeg stilt følgende spørsmål: Hvordan kan argumentene som blir presentert knyttes til sekularisering i skolen og samfunnet? Hvordan identifiserer muslimer seg med verdiene i den kristne skolen? Dette er spørsmålene som vil bli besvart i denne avhandlingen.

Spørsmålene besvares ved hjelp av innholdsanalyse av intervjuer med fem muslimske elever ved samme kristne privatskole. Oppgaven er på denne måten utformet som et case-studie. For å kunne si noe om den eventuelle sammenhengen med sekulariseringen, blir det i oppgavens teorikapittel presentert generell sekulariseringsteori og ulike perspektiver på hvordan sekulariseringen gjør seg synlig i Norge.

Elevene legger mest vekt på at de skal få en god utdanning og at de derfor ønsker å gå på den skolen de anser som best egnet til å gi dette. Mange av dem er kritiske til sine lokale skoler, og dette var en viktig faktor i valget. Kvaliteten på undervisningen var altså hovedargumentet, men felles verdier og respekt for religion blir også trukket frem. Årsakene er sammensatte, men vi kan langt på vei si at skolens gode undervisning er hovedargumentet, og sekulariseringens konsekvenser gjør seg mindre gjeldende enn først antatt.

Forord

Da er et helt år med avhandlingsfokus tilbakelagt. Det har vært en spennende og veldig lærerik prosess. Spesielt spennende har det vært å få innsikt i muslimske elevers tanker om å gå på kristen skole. Det var gøy for meg, som forsker, at de selv også lot seg engasjere.

I forbindelse med endt arbeid er det flere jeg har lyst til å takke:

Aller først vil jeg takke min veileder, Trine Anker, for gode og ærlige innspill, og for at jeg har følt at jeg også har kunnet være ærlig tilbake. Du har snudd frustrasjon til optimisme gjentatte ganger gjennom prosessen. Takk til veiledningsgruppa mi for at dere også har vært gode og tålmodige lyttere og lesere. Etter mye tid med min egen oppgave, har det vært nyttig at dere har sett på den med "friske øyne", og kommet med nye perspektiver og kreative ideer.

Jeg vil også gjerne rette en takk til de fem informantene. Jeg setter stor pris på at dere tok dere tid, engasjerte dere, og at dere var villige til å dele så mye med meg. Uten dere hadde det ikke vært noen oppgave.

Til sist vil jeg takke mine to flotte samboere, Ingrid og Stine, for at dere har holdt ut med frustrasjon og berg og dalbane-humør. Dere er gull verdt!

Oslo, våren 2016

Innholdsfortegnelse

Innledning	7
Motivasjon og valg av tema.....	7
Presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål.....	7
Bakgrunn.....	8
Tidligere forskning	11
Disposisjon.....	12
Metode	15
Kvalitativ metode med abduktiv tilnærming.....	15
Utvalget.....	16
Intervju	17
Bearbeiding av data.....	20
Pålitelighet og gyldighet.....	22
Etske betraktninger	23
Teori.....	23
Teori	25
Hva er sekularisering?.....	25
Religion og sekularisering i Norge.....	27
Muslimere i norsk skole.....	32
Analyse	37
Læringsmiljø og undervisning.....	37
Rom og respekt for muslimenes tro.....	41
Forventninger til de kristne.....	46
Felles verdier.....	48
Familie.....	52
Holdninger til de "kristne aktivitetene"	54
Drøfting	59
Mest fremtredende: undervisning og læringsmiljø.....	59
"Respekt for religion"	61
Avfortrylling og søken etter noe hellig	63
Forskjell på foreldrene og barna	64
Felles verdier.....	65
Har sekulariseringen vært av betydning?	67
Avslutning	71
Litteraturliste	73
Vedlegg 1 - Intervjuguide	75
Vedlegg 2 - Foreldresamtykke	76
Vedlegg 3 - Samtykkeerklæring	77
Vedlegg 4 – Godkjenning fra NSD	78

Innledning

Motivasjon og valg av tema

Tema for denne oppgaven er muslimer som har valgt å gå på kristne privatskoler. Min interesse for dette feltet dukket opp etter at jeg ble gjort oppmerksom på et betydelig antall hinduer ved den kristne privatskolen Ryenberget i Oslo. Der var jeg i praksis som PPU-student og lot meg fascinere av at dette var et merkbart fenomen. Etter en kjapp research på området, oppdaget jeg at dette var en enda tydeligere tendens blant muslimer fordi omfanget var større. Oppmerksomheten rundt tendensen var også større her. Faktisk hadde alle de kristne privatskolene i Oslo på et tidspunkt ytret i media at de opplevde økt tilstrømning fra muslimske elever. Jeg ønsket å se nærmere på årsakene til dette.

Artikler som hovedsakelig omhandlet foreldrene danner altså grunnlaget for min hypotese. Det ville være interessant å snakke med foreldre som hadde valgt skole på vegne av sine barn for å finne ut hva de hadde vektlagt. Likevel synes jeg det var spennende å belyse de unges egne tanker rundt temaet. Disse var det ikke gjort rede for i noen av artiklene eller radioreportasjene jeg hadde lest og hørt. Dermed var det naturlig å snakke med litt eldre barn/ungdommer, som jeg antok hadde tatt valget selv. Disse kunne ha blitt påvirket av foreldre, og var forhåpentligvis i stand til å gjengi noen av foreldrenes argumenter dersom man hadde samtalt om dette i hjemmet.

En annen mulighet ville være å snakke med for eksempel hinduer eller buddhister. Jeg valgte å fokusere på muslimene blant annet fordi de utgjør den største gruppen av andre religiøse på de kristne skolene. Muslimene har også hatt en markant stemme inn i debatter om fritaksregler og formålsparagrafen. Da KRL-faget ble dømt for å bryte med menneskerettighetene var det muslimske og human-etiske foreldre som stod for saksøkingen (Økland, 2014).

Presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål

”Hvorfor velger noen muslimer å gå på kristne privatskoler?”

Ovenfor er studiens overordnede problemstilling presentert. Oppgavens hensikt er å tegne et bilde av hvilke argumenter muslimer baserer seg på når de velger å gå på kristne privatskoler. Er det kun tilfeldigheter eller praktiske hensyn som spiller inn, eller er dette reflekterte valg ut

ifra argumenter som kan knyttes til religion? I ulike avisartikler jeg har lest, uttaler både muslimske foreldre og rektorer på de kristne skolene at valget har å gjøre med en antagelse om at de kristne skolene blant annet har større respekt for religion enn den offentlige. Andre er av den oppfatning at de kristne skolene kommuniserer en tydeligere verdiforankring, eller at det praktiseres strengere disiplin. På bakgrunn av disse uttalelsene har jeg stilt følgende underspørsmål:

1. ” Hvordan kan argumentene som blir presentert knyttes til sekularisering i skole og samfunnet?”
2. ”Hvordan identifiserer muslimske elever seg med verdiene i den kristne skolen?”

De to sistnevnte spørsmålene har opphav i en hypotese jeg har utarbeidet på bakgrunn av materialet i artiklene. Det som formidles i artiklene gir inntrykk av at det er en sammenheng mellom sekulariseringen av offentlig skole og valget muslimene tar. Jeg har som siktemål å bekrefte eller avkrefte hypotesen, så langt det lar seg gjøre, gjennom min oppgave. Jeg har likevel valgt å formulere spørsmål heller enn en konkret hypotese. Dette handler om at jeg har brukt en abduktiv metode og at hypotesen ville gi en mer bastant tilnærming enn det jeg mener er hensiktsmessig. Jeg ønsket også å få bredere innsikt i temaet enn kun det som knytter seg til hvorvidt sekulariseringen er avgjørende eller ikke. For å unngå å miste andre interessante aspekter valgte jeg derfor å utrykke hypotesen gjennom et hovedspørsmål og to underspørsmål som i sum hadde en viss åpenhet, men samtidig lette etter noe konkret.

Bakgrunn

Om temaet i mediene

En av artiklene forteller om en far som har sendt sine barn på St. Sunniva skole. Han uttrykker et engasjement for at barna hans skal få innsikt i flere religioner enn sin egen. Dette mente han det var gode forutsetninger for at ville skje på St. Sunniva (Nåvik, 2003). En annen artikkel viser en far ved Regnbuen skole som deler dette synet og presenterte en noenlunde tilsvarende argumentasjon. Han understreker viktigheten av at barna lærer religionen som er mest representert i Norge og at barna kan lære om Islam hjemme (Aarskog, 2004). Fedrene hevder at barna vil få det enklere i dagens flerkulturelle samfunn dersom de har utviklet en bredere forståelse ved å ha en viss innsikt i mange religioner, ikke bare sin egen. Rektor på KG mener at området er lite kartlagt, men at på denne skolen har man inntrykk av at

foreldrene opplever at KG tar religion på alvor, og at dette er viktig for dem (Mosvold, 2015). Andr viser til skoler som rapporterer om at disiplin og moral, samt skolens tydelige verdigrunnlag er utslagsgivende for disse muslimenes valg (www.rb.no, 2013).

”Den sekulære ekstremismen” – religiøse i det sekulære Norge

Vinner av Aftenpostens kronikkonkurranse 2008, Mohammad Usman Rana bruker betegnelsen ”Den sekulære ekstremismen” om en tendens han mente å se i det norske samfunnet (Mohammad Usman Rana, 2008). Han mener at både muslimer og kristne i Norge i for stor grad blir tvunget til å legge fra seg, eller i det minste moderere, sine religiøse overbevisninger når de skal snakke i det offentlige rom. Religionens grunnsetninger har blitt umoderne og det er ikke lenger rom for at de religiøse kan være genuine med sine koblinger mellom tro og politiske holdninger når de skal ta til tale i offentligheten. Mange kanter må slipes dersom man skal fremstå som politisk korrekt i den ekstreme sekularismens tid. Rana snakker altså ikke bare om muslimer i kronikken, men også om kristne og katolikker. Han bruker eksempler om kristne offentlige personligheter som blir kritisert for å referere til Bibelen i moralspørsmål og dette later også til å være en del av det han tar et oppgjør med. Sindre Bangstad (2009, s. 93) viser hvordan både Rana og Aftenpostens debattredaktør mottok sterk kritikk fra mange hold i etterkant av kronikken. På tross av at han ikke beveger seg i nærheten av noen av disse temaene, ble han blant kritikerne knyttet opp mot både overgrep og støtte til ekstrem sharia-lovgivning. Beskyldningene var bygget på antagelser samt at man mente å ane en undertone i det han skrev.

Denne casen viser en religiøs sin opplevelse av det å snakke om religion i det offentlige rom i dag. Mohammad Usman Rana mener at dette er problematisk for alle troende på tvers av religion og han er kritisk til premissene han mener ligger til grunn for slike samtaler. Jeg har valgt å presentere Ranas synspunkter her fordi jeg mener han beskriver hvordan sekulariseringen gjør seg gjeldende innenfor mitt tema. Passer dette bildet med hvordan mine informanter presenterer tematikken? I intervjuene vil jeg forsøke å kartlegge om de mener det er en forskjell på hvordan man snakker om religion i offentlig skole og i de kristne. Er det lettere for muslimene å være ærlige om sin egen tro på de kristne skolene, og er det lettere for dem å få forståelse der?

Om kristne privatskoler

I ”Friskoleloven” eller ”Lov om frittstående skolar” (2013) står det blant annet skrevet hva som skal til for å få godkjenning og rett til statstilskudd samt regler for opptak av elever og for personalet på skolene. Det heter seg at skolene kan drive virksomheten sin på grunnlag av livssyn. Dette er punktet de kristne privatskolene støtter seg på. Andre skoler har eksempelvis et alternativt pedagogisk perspektiv eller en særskilt profil.

§ 2-3. *Krav til innhold og vurdering i opplæringa*

Skolen skal drive verksemda si etter læreplanar godkjende av departementet. Det må gå fram av planen kva slag vurderingsformer og dokumentasjon skolen skal nytte. Skolane skal anten følge den læreplanen som gjeld for offentlege skolar, eller læreplanar som på annan måte sikrar elevane jamgod opplæring, jf. opplæringslova § 2-1 første ledd og § 3-4 første ledd. Elles har skolen sin undervisningsfridom. I samband med godkjenninga fastset departementet kva for tilbod skolen kan gi, og maksimalt elevtal på det enkelte tilbodet.

(Friskoleloven, 2013)

De kristne privatskolene har ofte egne læreplaner som innebærer mer vekt på kristendom som fag. Skolene står fritt til å velge å bruke den offentlige planen, eller å utforme en egen. Sistnevnte må godkjennes av Departementet for å sikre at de krav man mener skal til for å sikre en tilstrekkelig opplæring oppfylles.

Kapittel 3. Elevane

§ 3-1. *Inntak av elevar*

Skolane skal ha heile landet som inntaksområde. Dei skal stå opne for alle som fyller vilkåra for inntak i offentlege skolar, jf. opplæringslova §§ 2-1 tredje ledd og 3-1 første ledd. Dette gjeld òg skolar i utlandet og internasjonale skolar i Noreg. Skolane kan reservere eit avgrensa tal på elevplassar til søkjarar som kjem etter hovudinntaket.

(...)

Skolane skal ha eit inntaksreglement som viser prioriteringa av søkjarar, dersom søkinga er større enn kapasiteten til skolen. Reglementet skal innehalde reglar for prioritering ut frå saklege omsyn. Inntaksreglementet skal liggje innanfor den avgrensinga som følgjer av første og andre ledd. Skolen avgjer i samsvar med reglementet kven av søkjarane som skal takast inn.

(Friskoleloven, 2013)

Som vist ovenfor, er skolene åpne for elever fra hele landet og prioriteringer for opptak skal gjøres ut ifra saklige hensyn. De kristne skolene har altså ingen rett til å forby skoleplass til muslimer, eller å prioritere kristne elever. Medlemskap i skolens eierorganisasjoner, eller søsken ved samme skole, er punkter som går igjen som bakgrunn for å prioritering (kg.vgs.no, 2015) (skauenskole.no, 2015).

Vi ser her at de kristne skolene har mulighet til å gjøre sin kristendom tydelig og eksplisitt gjennom både utvidet plass til faget på timeplanen og gjennom religiøse elementer som preger resten av skolerytmen. Dette legger mange av skolene stor vekt på at er viktig for dem. I flere av artiklene som er beskrevet ovenfor, uttrykker også rektorene på de ulike skolene at man er opptatt av at det kristne budskapet ikke skal nedtones på tross av en mer sammensatt elevgruppe (Aarskog, 2004).

Senere i oppgaven vil det bli beskrevet hvordan skolenes kristne profil kommer til syne i hverdagen og hvordan muslimske elever opplever dette. Det vil bli belyst gjennom muslimenes egne forklaringer og betraktninger som ble gitt i intervjuer med meg. Selv om temaet for oppgaven, og mine forskningsspørsmål hovedsakelig omhandler det elevene tenkte før de startet på skolen, mener jeg likevel at det de opplever mens de går der er av betydning. En av grunnene til dette er at man ser en smitteeffekt blant muslimene, spesielt mellom søsken. Dersom en i søskenflokket velger å gå på disse skolene, følger gjerne flere etter. Dette hadde antakeligvis ikke vært faktum dersom de følte mistriivsel. Derfor er opplevelsen av hvordan det faktisk er å være muslim på kristen skole også av betydning for oppgavens problemstilling.

Tidligere forskning

Rektor på Kristelig Gymnasium, Nils Mosvold (2015), sier i et intervju med Verdibørsen på NRK radio at de ikke har noen god dokumentasjon på hvorfor muslimer velger denne skolen. Det foretas heller ingen registrering av hvilken tro elevene bekjenner seg til, slik at oversikten på omfanget ikke er fullstendig. Etter gjentatte søk har heller ikke jeg funnet noe som er skrevet om dette eller særlig nært beslektede temaer. Det eneste som ser ut til å ta for seg tematikken er ulike reportasjer i tv, radio og aviser. Her finner jeg intervjuer med flere

muslimske foreldre som forteller hvorfor de har valgt kristne skoler for sine barn.

Argumentene er varierte og det er nettopp dette Neset peker på i intervjuet med Verdibørsen.

” Altså dette har vi jo.. vi har ikke noe sånn.. noe god dokumentasjon på det. Fordi det er mange grunner til at også muslimske foreldre sender barna sine her som også, hva skal jeg si, som foreldre med kristen bakgrunn sender barna sine her. Det er ulike årsaker til at man sender barna sine til KG. Det vi hører fra foreldre med muslimsk bakgrunn, det går på dette med at de velger KG fordi de opplever at KG tar religion på alvor. Også tror jeg nok at man har en oppfatning av at en kristen skole har fokus på kristne verdier og har et kristent menneskesyn i bunn for den virksomheten vi driver.” (Mosvold, 2015)

Mosvold mener at argumentene er like sammensatte her som hos de kristne foreldrene. Dette gjenspeiles i de ulike artiklene jeg har lest. Noen sier at de velger kun basert på hvor man forventer å få den beste undervisningen, men det er også flere som har argumenter som vi kan knytte opp til religion. For noen er verdiformidling og moralsk dannelse i de kristne skolene det som virker tiltalende, noen er opptatt av at barna skal lære seg om flere religioner for å være bedre rustet for å møte pluralistiske og mangfoldige samfunn, mens for andre er det inntrykket av at man på kristen skole møter størst respekt for religionen som har vært utslagsgivende i valget.

Disposisjon

Oppgaven består av fire hoveddeler: teori, metode, analyse og drøfting. Jeg har valgt å gjøre analysen og drøftingen separat fordi jeg føler det ble mest ryddig i mitt tilfelle. Min analysedel vil være den lengste delen i oppgaven.

I teoridelen vil det bli presentert teori som omhandler sekularisering og religionens plass i dagens Norge. Først vil det bli gjort rede for generell teori som fungerer som grunnlag for å si noe om hvorvidt sekulariseringsprosessen har vært av betydning for informantene. En NOU fra 2013 beskriver på en mer konkret måte hvordan sekulariseringen kommer til syne i politikken i dag og hvordan man på et statlig nivå ønsker at religion skal praktiseres og kommer til syne (NOU, 2013, s. 1). Religion 2008 beskriver hvordan nordmenn forholder seg til religion i offentligheten og hvilke holdninger som er utbredt i befolkningen (Botvar & Schmidt, 2014). Jeg har valgt å ha med noen tall og statistikk for å vise hvordan religiøsiteten har forandret seg gjennom de siste årene. Til slutt vil begrepene verdikonflikt og

interessekonflikt bli forklart, og vi skal se hva disse innebærer for pakistanere i Norge, spesielt i ungdommenes møte med den norske skolen. Dette er hentet fra Sissel Østbergs (2003) forskning.

Jeg mener at det er best grunnlag for å besvare min problemstilling ut ifra datamaterialet mitt. Teori kan ikke besvare problemstillingen fordi det ikke finnes noen dokumentasjon på akkurat dette feltet. Teorien er likevel nyttig, men den er for perifer til å svare direkte på spørsmålene som er blitt stilt. Den danner en ramme rundt mine data som gjør at jeg kan plassere dataene i en større kontekst i drøftingsdelen. Av denne grunn er analysen den lengste delen i min oppgave. Analysen er en presentasjon av funn, komprimering av funn, samt en kontinuerlig forklaring av sitater som inneholder noen refleksjoner.

Drøftingen vil være det stedet hvor spørsmålene blir besvart mest eksplisitt. Analysen danner grunnlag for å kunne si noe om temaet, mens det i drøftingen vil bli gjort refleksjoner rundt hva dataene faktisk sier om teorien. I drøftingen vil det også bli evaluert hvorvidt det er grunnlag for å si at sekulariseringen har vært en faktor hos informantene, og hva som har vært de mest tungtveiende argumentene i valget.

Metode

I dette kapittelet vil jeg presentere de metodiske valgene jeg har tatt gjennom prosessen. Alle trinn, i fra valg av tema, problemstilling og forskningsspørsmål til datainnsamling, analyse og den faktiske skrivingen, er preget av metodiske valg som får konsekvenser for arbeidet og resultatet. Man må derfor velge den metode som gir best mulig forutsetninger for å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene. Vi skiller ikke mellom gode og dårlige metoder, men metoder som er mer eller mindre egnet for å besvare ulike forskningsspørsmål. Jeg vil gjøre rede for hvilke problemstillinger jeg har måttet forholde meg til i de ulike delene og hvorfor jeg har ansett mine valgte metoder som hensiktsmessige. I ettertid viser det seg at noen ting kunne vært gjort annerledes og disse vil jeg også belyse i metodekapittelet for å gi en ærlig fremstilling og en mest mulig gjennomiktig prosess.

Kvalitativ metode med abduktiv tilnærming

Jeg har gjort en kvalitativ studie med intervju som metode for datainnsamling. Gjennom kvalitative metoder søker man å innhente fargerike og fyldige data. Dette skiller seg fra den kvantitative tilnærmingen som beveger seg i overflaten og ser på tendenser ved bruk av telling og måling (Johanessen, Tufte & Christoffersen, 2004, s. 31). Diskusjoner har ofte dreid seg om hvorvidt kvantitativ forskning er i stand til å si noe om samfunnsfaglige temaer fordi man hevder at mening står sentralt og at det trengs kvalitative data for å kunne si noe om dette. Noen forsker mener at kvantitativ forskning er den eneste som er av verdi. Disse er det vi kaller positivister. Kvalitative studier beskyldes gjerne for å være subjektive sammenlignet med kvantitative (Bryman, 2012, s. 405). Dette handler om at forskeren i stor grad er involvert og avgjørende for datainnsamlingen gjennom å velge ut hva han synes er viktig. Dette skjer i kvalitativ metode kontinuerlig i prosessen på en mer eller mindre usystematisk måte. I kvalitativ forskning kan man si at veien ofte blir til mens man går, sammenlignet med i kvantitativ hvor man har en mye grundigere og mer detaljert plan i forkant. Forskeren kommer også nærere forskningsobjektet og risikerer å bli farget av den emosjonelle tilknytningen og dermed mindre objektiv. (Bryman, 2012, s. 405). Jeg ønsket med min forskning å se på hvordan muslimene selv opplevde valget av skole og hvordan de tenkte rundt dette. Dersom jeg skulle ha gjennomført en spørreundersøkelse, hvor alle spørsmålene var satt på forhånd og deltakerne hadde svaralternativer, mener jeg at den informasjonen jeg fikk ut av dem ville være både mer begrenset og mer styrt enn ved bruk av intervjuer.

Gjennom en fleksibel intervjuform var det rom for at deltakerne selv var med på å lede samtalen og de fikk mulighet til å påvirke hva som skulle stå frem som sentralt. Dette ville være vanskeligere, om ikke umulig, dersom man kun hadde tilgang til svaralternativer som var gitt på forhånd. For meg var det altså et poeng at deltakerne skulle påvirke datainnsamlingen i større grad enn meg selv nettopp fordi jeg ville ha deres egen versjon av hvordan valgene ble tatt. Innen kvalitativ forskning er det vanskelig å kunne generalisere eller hevde at noe har en overføringsverdi. Alle mine informanter går på samme skole, og slik sett er dette et casestudie uten mulighet for generalisering.

Abduktiv tilnærming

Jeg visste tidlig at jeg ønsket å skrive om elever på kristne privatskoler som bekjente seg til andre religioner enn kristendommen. Etter et par Google-søk oppdaget jeg flere artikler som presenterte muslimer på de kristne privatskolene og beskrev dette som et relativt utbredt fenomen. Artikkene ga meg et visst inntrykk av årsakene til disse valgene, blant annet gjennom intervjuer med muslimske foreldre som hadde valgt på vegne av sine barn. På bakgrunn av informasjonen jeg fikk herfra, utarbeidet jeg en hypotese om at årsakene kunne knyttes til sekulariseringen. Jeg kan derfor si at jeg har brukt en abduktiv metode hvor teori og empiri påvirker hverandre underveis i prosessen. Til forskjell fra en ren deduktiv eller induktiv tilnærming, hvor man går fra data til empiri eller fra empiri til data, veksler man i abduktiv mellom disse. Bryman (2012, s. 401) hevder at abduktiv metode har mye til felles med induktiv, men at man tar med seg teoretiske begreper og kategorier allerede i datainnsamlingen. Dette viser seg i min studie ved at jeg utarbeidet en intervjuguide som skulle dekke områder fra min teori. Jeg sikter her til begrepene sekularisering, public reason og verdifelleskap. Disse ble allikevel ikke brukt direkte i samtale med informantene. Dette var fordi jeg ikke ønsket å lede informantene inn på et bestemt spor, men også fordi de risikerte å bli for høytsvevende og kompliserte. Dataene mine er innhentet med siktemål om å kunne si noe om teori jeg har lest om blant annet sekularisering. Denne teorien er igjen valgt ut fordi data fra avisartikler tilsa at det var relevant. Slik står mine data og teori i et dialektisk forhold.

Utvalget

Informantene mine er valgt ut strategisk da mine forskningsspørsmål krever et utvalg med spesifikke egenskaper; de måtte være muslimer og gå på kristen privatskole. Dette innebærer at man søker deltagere som er relevante for studien heller enn å forsøke å oppnå en tilfeldig

utvelgelse ut ifra hele populasjonen (Bryman, 2012, s. 418). Den gruppen som var relevante for min studie er forholdsvis liten. Derfor anså jeg det ikke som konstruktivt å gjøre et tilfeldig utvalg innenfor gruppen med de gitte egenskapene. Informantene er i ungdomsskole- og videregåendealder og de kaller seg alle muslimer. Jeg stilte ingen videre krav til religiøst engasjement eller lignende, men alle informantene ga uttrykk for at de var personlig troende i løpet av samtalene. Jeg gjorde den avveining at det var elevene selv og ikke foreldrene jeg ønsket å snakke med da jeg antok at de i stor grad avgjorde selv for hvor de skulle gå på skole i denne alderen. Det viste seg å være sammensatt, men alt i alt ikke så langt ifra virkeligheten. Man kunne trolig få interessant informasjon fra samtaler med foreldrene til deltakerne, men det får være oppgave for en senere studie.

Rekruttering

For å finne aktuelle deltagere kontaktet jeg rektorer på ulike kristne privatskoler som hadde ytret i medier at de hadde muslimske elever i tillegg til andre skoler jeg hadde kjennskap til ifra før. Responsen var varierende, men en skole var spesielt behjelpelig og ga meg kontaktinformasjon til fem elever som man anså som aktuelle. Dette var elever som allerede hadde fått litt informasjon fra sine lærere om hva prosjektet mitt ville innebære og gitt respons på at de ønsket å delta. Likevel arrangerte vi et møte med meg, alle de fem elevene og en lærer hvor jeg ga utfyllende informasjon om hvordan intervjuene ville bli gjennomført, anonymitet, frivillighet og hva samtalene skulle dreie seg om. Her fikk de igjen mulighet til å melde sin interesse og alle fem som var på møtet ønsket å delta. Disse fem ble mine informanter, noe som gir studien et case-preg fordi alle er elever ved samme skole.

Intervju

Semi-strukturerte intervjuer

Jeg valgte å gjøre semi-strukturerte intervjuer med elevene. Dette er en intervjuform som åpner for at intervjuguiden kan justeres underveis slik det viser seg hensiktsmessig under samtalen (Johannesen, Tuft & Christoffersen, 2004, s.133). Man har altså en intervjuguide som er utarbeidet på forhånd, men rekkefølgen på spørsmålene kan endres og det er rom for å stille utfyllende spørsmål, oppfølgingsspørsmål og spesifiserende spørsmål utenom intervjuguiden (Bryman, 2012, s. 476-478). Intervjuguiden er i dette tilfellet hovedsakelig tenkt som en hjelp til forskeren. Semi-strukturert intervju mener jeg var den mest konstruktive formen for å innhente dataene jeg trengte. Dette fordi det ga meg mulighet til å gjøre samtalen

formell i den grad jeg selv ønsket (Bryman, 2012, s. 471). Jeg opplevde informantene som trygge på situasjonen og meg og det tror jeg ville være vanskeligere dersom spørsmålene var bundet gjennom et strukturert intervju. Uformelle samtaler bærer ofte preg av oppfølgingsspørsmål og naturlig eller spontan respons på svarene som blir gitt og det fikk jeg mulighet til å gjøre her. Dette gir også inntrykk av et mer likeverdig forhold mellom intervjuer og intervjudeltager. Det var ofte nødvendig for meg å stille denne typen spørsmål for å forstå hva informantene mente. Blant annet på grunn av språkutfordringer. Alle mine informanter hadde en ikke-norsk etnisitet.

Etter å ha gjennomført intervjuene ser jeg at det var flere punkter jeg gjerne skulle ha stilt utfyllende spørsmål til. I den sammenheng kunne det være nyttig å gjennomføre et pilotintervju i forkant for deretter å reflektere over hvilke data som er avgjørende for min problemstilling og hvor jeg burde rette fokus i samtalen. Et pilotintervju er et testintervju man gjennomfører for å sjekke hvordan spørsmålene fungerer (Bryman, 2012, s. 263). Man bruker ikke det som blir sagt som data. Jeg opplever likevel at jeg fikk tilstrekkelig med data til å kunne besvare mine forskningsspørsmål på en utfyllende måte.

Individuelle intervjuer

Et semi-strukturert intervju kan gjennomføres i grupper, da gjerne som en fokusgruppe hvor intervjueren er mer passiv, eller en og en. For å besvare mine forskningsspørsmål var samtalerne nødt til å bevege seg inn på temaer som defineres som sensitive innen forskningsetikken (nsd.no). Informantene fortalte om sitt eget forhold til religion og de delte personlige synspunkter knyttet til politiske og religiøse spørsmål. Blant annet av den grunn, var jeg på forhånd klar på at jeg ønsket å snakke med informantene separat og ikke i gruppe. Jeg ønsket heller ikke at svarene deres skulle påvirke hverandre i for stor grad. Dersom jeg ville se på hvordan informantene samspilte og hvordan de snakket sammen om spørsmålene ville det vært fordelaktig med en form for gruppeintervjuer (Johannesen, Tufte & Christoffersen, 2004, s. 146). For meg var ikke dette et mål i denne sammenheng. Det var viktig for meg å vite hva den enkelte hadde tenkt både før og underveis mens de gikk på kristen privatskole og jeg mener at det ville være ødeleggende for funnene mine dersom de skjøv hverandre inn på samme spor. Dette fikk de ikke mulighet til da intervjuene ble gjort separat med hver enkelt elev.

Intervjuguiden

Ved utarbeidelsen av en intervjuguide var det viktig for meg å ikke stille ledende spørsmål. Jeg ville unngå å presentere alternative svar på spørsmålet om hvorfor de hadde valgt kristen skole og ting som kunne knyttes til hypotesen før de eventuelt gjorde det selv. Samtidig måtte jeg forsikre meg om at deltagerne kom til å snakke om områder som var interessant i forhold til mine forskningsspørsmål. Dette var en stor utfordring. Jeg stilte mest mulig åpne spørsmål og fulgte opp det informantene sa og spesielt når de beveget seg inn på temaer som var relevante for problemstillingen min og hypotesen. Jeg ønsket å vite om informantene opplevde at respekten for religion var større her enn i den offentlige skolen slik som det blir hevdet i avisartiklene som har vært nevnt. Dersom jeg hadde stilt spørsmålet på denne måten fryktet jeg at dette skulle være en ide som jeg plantet i dem og ikke noe de hadde reflektert over selv, men allikevel ville svare ja på. I verste fall risikerte det å oppleves som et ledende spørsmål der et svar var mer rett enn det andre. Av den grunn stilte jeg spørsmål om hvordan de opplevde at de fikk respekt for egen tro på skolen de gikk på, om de av og til snakket om sin egen tro og om de i så fall følte at de fikk forståelse. Disse spørsmålene ble fulgt opp med spørsmål omkring hvorvidt de opplevde dette på samme måte i offentlig skole. Gjennom denne fremgangsmåten har jeg etterstrebet å være en nøytral part.

Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene tok sted på informantenes egen skole på et grupperom inne i biblioteket. Jeg valgte å plassere meg selv på skrå ved siden av eleven i stedet for rett ovenfor for å minimere sjansene for at elevene skulle få en følelse av å sitte i avhør eller av at det var en skjev maktbalanse. Rommet var ganske lite med et bord og fire-fem stoler. For å oppnå en trygghetsfølelse hos informantene slik at de føler seg komfortable og dermed også forhåpentligvis er mer ærlige og åpne, vil det ofte være en fordel å gjennomføre intervjuene på et sted som informantene føler avslappet (Johannesen, Tuft & Christoffersen 2004, s.138). Derfor valgte jeg et sted hvor informantene, heller enn jeg selv, var på hjemmebane. Dette opplevde jeg at ble rimelig vellykket da alle deltagerne var snakkesalige og mye mer snakkesalige enn de hadde vært på fellesmøtet. Altså mener jeg at det ble oppnådd en god tone under alle samtalene. Jeg gjorde opptak av intervjuene på min egen Mac ved bruk av et opptaksprogram som het Sempel Recorder. Dette var deltakerne allerede informert om. Jeg hadde på forhånd testet programmet nøye og flere ganger for å forsikre meg om at det fungerte slik som det var tenkt. Ved kvalitative intervjuer ønsker man å få utfyllende data om emnet. Dette innebærer at informantene helst skal snakke mye og bruke mange ord i sine

beskrivelser, til forskjell fra ved kvantitative spørreundersøkelser som gjerne er avkrysning og dataene foreligger i mer ryddige former (Bryman, 2012, s. 470). Dette er en av grunnene til at det vil lønne seg å gjøre opptak av samtalene, da det blir for mye informasjon å huske og vanskelig å gjøre tilstrekkelige notater (Bryman, 2012, s. 482). Intervjuene var tenkt å vare i omtrent en halv time og de endte med å vare ifra tjue til tretti minutter.

Bearbeiding av data

Transkribering

Etter at man har gjennomført intervjuer sitter forskeren alltid igjen med et inntrykk av hva informantene sa uten at man husker alt i detalj. Under intervjuene produseres det mye data på kort tid. Disse er det vanskelig å se på med et objektivt øye der og da. Gjennom transkriberingsprosessen kan man utvikle et nytt blikk på dataene. Man får også distanse til det som blir sagt gjennom å se dem skrevet ned slik at eventuelle forstyrrende førsteinntrykk blir av mindre betydning, samtidig som man blir bedre kjent med materialet. Det er mulig å få hjelp med transkriberingen, men jeg valgte å gjøre dette selv blant annet på grunn av de nevnte faktorer. I begynnelsen skrev jeg ned alle lyder som ble sagt, slik som "hm" og "eh", men etter en stund konkluderte jeg med at disse ikke var av avgjørende betydning, så jeg valgte å kutte dem ut. Jeg var interessert i hva som ble sagt snarere enn hvordan det ble sagt. Programmet jeg brukte til å gjøre opptak viste seg å ta opp litt lav lyd, noe som medførte visse vanskeligheter når det kom til transkriberingen. Et par ord var umulig for meg å høre, men dette var ikke på steder som virket avgjørende for betydning.

Av hensyn til anonymitet, har jeg valgt å kutte alle navn på steder, skoler og lignende i det transkriberte materialet. Her skriver jeg bare eksempelvis (By) eller (Skole).

Kategorisering og koding

Jeg har ikke brukt noe kodingsprogram, men gjort dette manuelt ved hjelp av markeringstusjer, saks og sortering i plastlommer. Koding er den vanligste formen for dataanalyse, og i kombinasjon med kategorisering brukes det for å få oversikt over datamaterialet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 226). Kvale og Brinkman (2015, 226) skriver at kvantifisering av koder er et trinn i kvalitativ innholdsanalyse, men mindre viktig i grounded theory. Her er man mer opptatt av kodenenes relasjon til hverandre. Jeg har gjort en viss kvantifisering, men jeg har også vært opptatt av nettopp kodenenes relasjon. Jeg lagde meg fem ulike kategorier og farget det som tilhørte de ulike i hver sin farge uten å ta utgangspunkt i

nøkkelord. Kategoriene jeg anså som hensiktsmessige var så vide at det var vanskelig å finne nøkkelord som fanget opp alt av relevans. Deretter klipte jeg dem opp og sorterte i bunker etter farge.

Jeg måtte forsøke flere ganger før jeg fant kategorier jeg var fornøyd med og som fanget opp de nødvendige aspektene. De jeg endte på var ”familie”, ”rom og respekt for muslimenes tro”, ”felles verdier”, ”læringsmiljø og undervisning” og ”forventninger til de kristne”. Disse ble valgt med utgangspunkt i hva jeg ønsket å si noe om på bakgrunn av forskningsspørsmålene i kombinasjon med hva som ble snakket mye om og som jeg dermed opplever at informantene selv mener står sentralt. Etter kategoriseringsprosessen hadde jeg fortsatt mye materiale og alt fikk naturligvis ikke plass i oppgaven. Valgene for hva som ble med og hva som ble utelatt knytter seg også til hva som ble gjentatt flere ganger samtidig som jeg ville vise forskjeller mellom informantene. Dersom noe ble gjentatt av flere har jeg heller valgt å understreke dette selv enn å sitere alle informantene. Noen sitater representerer altså flere. Kategoriseringen er en forutsetning for å gjennomføre analysen, som var neste steg.

Analyse

Jeg har tatt utgangspunkt i Johannesens beskrivelser av prosessen i en fenomenologiske analyse (Johannesen, Tuft & Christoffersen, 2010, s. 173). Denne inkluderer en gjengivelse av Malteruds fire trinn for analyse av meningsinnhold (Malterud, 2003, s. 93-108).

- Helhetsinntrykk
- Koder, kategorier og begreper
- Kondensering
- sammenfatning

Dersom forskeren skal kunne forstå meningsinnholdet, må han forholde seg til både helheten og delene. Kategorisering og komprimering er derfor en sentral del av analysearbeidet.

Helhetsinntrykket dannes allerede i transkriberingen og kodingen. Man definerer kategorier for så å kode materialet inn i disse. Jeg endte opp med følgende kategorier: ”familie”, ”rom og respekt for muslimenes tro”, ”felles verdier”, ”læringsmiljø og undervisning”, ”forventninger til de kristne” og ”holdninger til de ”kristne aktivitetene””. Disse ble valgt med utgangspunkt i at jeg mener de egner seg for å besvare problemstillingen. Det var også disse kategoriene som ble naturlige ut ifra hva elevene vektla.

Kvale og Brinkman (2015, s. 238) gjengir kritikk som peker på hvordan forskere stiller ulike spørsmål til teksten og derfor får ulike svar. Deres svar på kritikken er at det ofte er nettopp den intenderte meningen man ønsker å fange opp (2015, s. 239). Analysen bør ikke ha som mål at dataene skal bekrefte teorien, men at de skal være i dialog. I denne oppgaven har teorien en funksjon som ramme og bakteppe for materialet. Jeg har valgt å gjøre dette separat i drøftingsdelen. Min analyse er dermed hovedsakelig en presentasjon av funnene, samtidig som jeg viser forskjeller og likheter mellom informantene og utdyper hva jeg oppfatter at de sier med de ulike sitatene. Dette gjør det mulig for meg å drøfte funnene i neste del.

Pålitelighet og gyldighet

Pålitelighet, overførbarhet, troverdighet og bekreftbarhet er begreper som kan brukes for å måle kvalitativ forskning. Disse er alternativer til validitet og reliabilitet i kvantitativ forskning (Johannesen, Tufte & Christoffersen, 2010). Disse begrepene brukes litt forskjellig og det er ulikt hvilke begreper forskere mener egner seg best. Johannesen m.fl mener at alle validitet og reliabilitet heller ikke bør utelukkes innen kvalitative metoder. Av og til kan disse være anvendelige også her (Johannesen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 229). Disse begrepsparene kan ikke oversettes direkte med hverandre da de har noe ulikt innhold og anvendelse. Jeg velger her å bruke pålitelighet og overførbarhet da jeg mener disse er mest egnet til å beskrive min prosess og de utfordringene som var relevante for meg. Med pålitelig mener jeg at funnene gjenspeiler dataene og at dataene sier noe om det de hevder å si noe om. Med overførbarhet diskuterer jeg hvorvidt funnene kan si noe om andre caser eller bare mitt eget.

Pålitelighet

I mitt prosjekt har jeg ansett språk som en potensiell kilde til misforståelser og dermed svekket pålitelighet. I transkriberingsprosessen opplevde jeg flere ganger å stoppe opp ved ord og fraser jeg hadde vansker for å forstå. Dette var både fordi informantene tenderte til å snakke utydelig og fordi opptakene mine hadde forholdsvis lavt volum. I tillegg bærer språket til noen av dem preg av at de har et annet morsmål enn norsk. Setningsoppbygningen virker til tider ulogisk for meg og jeg har måttet være bevisst på at dette kan føre til at jeg tillegger setningene en annen betydning enn det som var tenkt. Dette er alltid en risiko uavhengig av morsmål og språkvansker. Språk innebærer alltid tolkning som igjen alltid gir rom for mistolkning. Et annet element som spiller inn på påliteligheten både i kvantitativ og kvalitativ

forskning, er det faktum at forskeren selv velger hvilke data som hentes ut. Både under utarbeidelsen av en intervjuguide og gjennom de valgene jeg har tatt omkring hvilke deler av det informantene sier jeg har valgt å følge opp, har mine avgjørelser fått stor innvirkning på hvilken informasjon jeg sitter igjen med til slutt.

Overførbarhet

Det ble tidlig i prosessen klart at min studie ikke ville ha som siktemål å ha en direkte overføringsverdi. Da jeg gjorde et strategisk utvalg vil det være umulig å tillegge informantenes forklaring en status som representanter for en større gruppe. Dette var heller ikke mitt anliggende da jeg valgte forskningsspørsmål eller problemstilling. Gyldigheten gjelder altså bare i mitt case og forteller ikke hvorfor muslimer velger å gå på andre kristne skoler, eller hvordan andre muslimer opplever sekulariseringsprosessen eller lignende.

Etiske betraktninger

Religion er et tema som defineres som sensitivt. Samtlige av mine informanter var også under atten år. Av den grunn var det nødvendig å melde mitt prosjekt til NSD. Prosjektet ble godkjent derfra. Jeg valgte å intervju deltakerne separat, blant annet for at de skulle slippe å dele ting med skolekamerater som de oppfattet som for personlig. Jeg var fra første stund svært tydelig på at informantene var med helt frivillig og at de når som helst kunne trekke seg. De fleste trakk likevel på skuldrene og virket likegyldige da jeg snakket om anonymitet, frivillighet og deres rettigheter. Dette oppfattet jeg som at informantene ikke selv fryktet noe som angikk intervjuene eller oppgaven. Likevel gjentok jeg informasjonen både på møtet i forkant, før intervjuene med hver enkelt og i samtykkeerklæringen. I og med at elevene er under atten år, og liten erfaring med noen form for forskning, må det tas høyde for at de kanskje ikke selv forstår detaljene rundt hva de deltar på. Derfor må forskeren selv være deres beskytter. I min sammenheng handler dette stort sett om anonymitet.

Teori

Teoriutvalget er gjort på bakgrunn av den informasjon jeg har innhentet via artikler i starten av forskningsprosessen. Lesningen jeg gjorde i artiklene viste hvordan disse aspektene gjorde seg gjeldende innenfor min tematikk. Det fantes heller ingen tidligere forskning på akkurat mitt område. Jeg har valgt å benytte meg av teori som er både konkret og abstrakt. Jeg var interessert i å få et innblikk i hvorvidt informantene opplevde eksempelvis ”byrden” med krav

om Public reason i skolen. På denne måten vil det være mulig å si at Rawls Public reason fungerte som målestokk på sekulære krav i mine data. Teorien fungerte her instrumentelt i den grad Public reason lar seg systematisere tilstrekkelig til å ha en slik funksjon. Bortsett fra dette har teorien en rolle som bakteppe og forståelsesramme for mine data. Østbergs bok om pakistanere i Norge er mer konkret enn sekulariseringsteorien. Her er det en mulighet for å sammenligne hennes funn med mine funn. Dette vil bli gjort innenfor noen av kategoriene uten at jeg har valgt å rette stort fokus på det. Forskningsområdene overlapper bare til en viss grad, og Østbergs forskning er også av litt eldre dato (2003).

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for en kvalitativ forskningsprosess, hvor forberedelser og bearbeiding av semi-strukturerte intervjuer har hatt en sentral rolle. Dette for å gi leseren innsikt i min vei fra problemstilling til konklusjon. Formålet er blant annet med tanke på at prosessen skal være gjennomsiktig og på denne måten gi pålitelige funn. Jeg har forsøkt å vise hvordan de ulike metodiske valgene har vært av betydning samtidig som metoden alltid skal ha til hensikt å være best mulig egnet til å besvare en problemstilling.

Teori

De senere år har flere norske kristne privatskoler merket en økt pågang fra muslimske elever. Noen av foreldrene deres løfter frem forskjeller i verdiformidlingen til de kristne skolene sammenlignet med den offentlige (Nåvik, 2003). Andre uttaler at dette blant annet handler om hvordan de opplever at religionen legitimeres på disse skolene sammenlignet med i den offentlige skolen og resten av samfunnet (Mosvold, 2015). Derfor vil jeg i dette kapittelet ta en nærmere titt på hvordan religionens plass i det norske samfunnet er preget av en sekulariseringsprosess som man mener har funnet sted både her og i store deler av vesten i nyere tid.

For å kunne si noe om folks forhold til religion i Norge i dag, både på et statlig nivå og blant befolkningen, vil jeg ta utgangspunkt i en offentlig utredning (NOU, 2013:1) som sier noe om hvordan vi ønsker at vår religionspolitikk skal være, og en spørreundersøkelse kalt Religion 2008 (Botvar & Schmidt, 2010). Denne undersøkelsen har tatt for seg hvordan nordmenn flest ønsker at religion skal komme til syne i offentligheten og hvilken rolle man ønsker at religion skal ha i samfunnet vårt. Jeg har valgt å fokusere på sekularisering og religion i Norge og den norske skolen fordi jeg mener at data og teori fra andre land ikke nødvendigvis er av betydning for hva mine informanter og muslimer i Norge opplever. Dette handler blant annet om at hvert land har sitt unike skolesystem. Områdene jeg ønsker å berøre i teorikapittelet er altså skolepolitikk og religion i skolen, og religion og sekularisering i det norske samfunnet samt unge muslimers opplevelse av disse. Dette fordi jeg mener at teori herfra kan være fruktbart å ha som bakteppe for analysen av mine data, da sekulariseringen har fått store konsekvenser for offentlige institusjoner og deriblant norsk skole.

Hva er sekularisering?

Sekularisering og sekularisme er begreper med overlappende innhold som ikke enkelt lar seg definere fra hverandre. Likevel vil man kunne si at det er en forskjell. Sekularisering betegner prosessen som skiller stat og religion, mens sekularisme er en ideologisk retning som hevder at dette bør være et mål (Bangstad, 2009, s. 29). Det eksisterer betydelige uenigheter både omkring hva disse ordene innebærer og om hvorvidt de er beskrivende for tendenser vi ser i samfunnet i dag (Bangstad, 2009, s. 28). Enkelte forskere har foreslått å fjerne sekularisering som fagbegrep i sosiologien nettopp på grunn av ordets mangtydighet (Furseth & Repstad, 2003, s. 100). Sekularisme ble for første gang brukt av Holoyake i 1851 (Bangstad, 2009, s.

29). Han grunnla *Den Sentrale Sekulære Forening* som var inspirert av utilitaristisk etikk; etikk som har til hensikt å fremme mest mulig lykke hos flest mulig individer. Altså en etikk som tar utgangspunkt i menneskets interesser i motsetning til den etikken som bygde på en tanke om at normer var gitt av en overordnet makt (Gud). Sekularisering handlet tidligere om at kirkens eiendeler ble overført til staten (Furseth & Repstad, 2003). I dag knytter man sekularisering til de prosesser som flytter religion ut av det offentlige rom og gir den mindre autoritet. Hvorvidt slike prosesser faktisk finner sted, gis det som nevnt ikke noe klart svar på (Bangstad, 2009, s. 27).

Talal Asad gir oss et interessant perspektiv på religion og sekularisme. Han mener at i det man kan snakke om religionen som noe man kan velge eller velge bort, har man forutsatt sekularisme gjennom en bestemt definisjon av religionsbegrepet (Bangstad, 2009, s. 40). Sekularisme handler om å skille ut religion som en egen sfære. Dersom vi snakker om religion som et valg i møte med sekularisme, viser man til et konstruert forhold mellom disse to. I forsøk på å definere religion, ender man gjerne opp med å snakke om det ”overnaturlige” (Furseth & Repstad, 2003, s. 29). Skillet mellom det overnaturlige og det naturlige er vestlig inspirert. I de ikke-sekulære delene av verden er det ofte nettopp dette som er et kjennetegn; man skiller ikke ut det overnaturlige som en egen del av tilværelsen. Det overnaturlige, eller overempiriske er tilstede til enhver tid uten at det er uttalt eksplisitt. Dette fører til at heller ikke religionen blir en egen del av virkeligheten eller et fenomen i seg selv i det hele tatt. Religionen er en selvsagt del av hele virkeligheten og det er på denne måten vanskelig å skille ut hva som er religion og hva som er eksempelvis skikker, kultur eller politikk. Det er flytende overganger mellom disse sfærene og de gjennomsyrrer hverandre. Å velge eller å velge bort det som har med religion å gjøre blir dermed svært vanskelig og på mange måter kunstig. Denne adskillelsen har blitt omtalt som et protestantisk fenomen (Furseth & Repstad, s. 2003).

Sekulariseringsparadigmet på 1960-1980-tallet var dominert av en oppfatning om at sekulariseringen gikk hånd i hånd med moderniseringen. Man antok at moderniseringen førte til at religionen forsvant som kilde til forståelse (Bangstad, 2009, s. 37). Max Weber beskriver tendensen som at det har skjedd en ”avfortrylling” (Furseth & Repstad, 2003, s. 102). Det innebærer at det hellige ikke lenger er tilstede i det offentlige rom som hovedkilden til forståelse. En av årsakene til dette er at religionen har forsvunnet inn i folks privatsfære og mistet mye av sin plass i offentligheten. Den kollektive oppslutningen rundt religionens

forklaringer er på vei ut. Weber er en sentral teoretiker innenfor temaet sekularisering. Det samme kan vi si om den tyske filosofen Jürgen Habermas. Habermas forfatterskap deles gjerne inn i to perioder ut ifra hans syn på religionens rolle i offentligheten. Den tidlige Habermas fulgte Weber langt på vei i beskrivelsene av en sekularisme som hadde evne til å reproducere seg selv og som var gjensidig avhengig av moderniseringen. Religionens vei ut i periferien var en naturlig følge av disse prosessene. Som prosedural liberalist tilskriver han staten rollen som tilrettelegger for en etikk og lovgivning som ikke fremmer et gitt verdsett, men en dynamisk tilpasning til det folket anser som rett til enhver tid gjennom demokratiske prosesser (Bangstad, 2009, s. 87). Senere vil jeg beskrive noen aspekter ved religionens rolle i Norge i dag, og hvordan denne har blitt forandret i de senere år.

Man kan snakke om sekularisering på tre ulike nivåer (Botvar, 2010, s. 46). Det første dreier seg om at religionen har fått mindre innflytelse på andre sektorer av samfunnet, som politikk, kunst, økonomi og utdanning, enn tidligere. Det andre nivået handler om at religionen begrenses til privatsfæren og gis mindre rom i offentligheten. Det siste nivået innebærer en teori om at individer i dag blir stadig mindre religiøse. Disse tre nivåene er først beskrevet av religionssosiolog Jose Casanova. Han understreker at det kun er det første nivået som lar seg påvise empirisk. Bangstad refererer også til dette som ”grunnivået”. I forbindelse med dette grunnivået kan vi snakke om hvordan den norske skolen har latt seg løsrive fra religionen og er svært uavhengig sammenlignet med tidligere. Sissel Østberg (2003, s. 83) er tydelig i sin definisjon av norsk skole som en sekulær institusjon. Det som startet som en utvidet konfirmasjonsundervisning er i dag bundet av forbud mot forkynnelse og skal fremme pluralisme heller enn ett bestemt livssyn eller en trosretning. Skolen er forpliktet av politikken, men i liten grad av kirken og religionen.

Religion og sekularisering i Norge

Tidligere var religionen en overordnet forståelsesramme for hele livet, mens den i dag er skilt ut som en av mange deler i et liv bestående av flere selvstendige sektorer. Religionen har blitt et valg, og det er interessant å se på om færre velger å være religiøse i dag enn tidligere - om nordmenn er blitt mindre religiøse. I følge en stor undersøkelse fra 2008 er det flere som kaller seg ikke-troende i dag enn for femten år siden (Botvar, 2010, s. 15). Likevel er ikke forskjellene dramatiske. Noen forskere vil heller snakke om en endring enn en nedgang i religiøsiteten. Denne endringen knyttes blant annet til postmodernistiske trekk som

”religionsshopping” og New Age-bevegelser. Endsjø og Lied (2011) viser hvordan disse har fått en funksjon der de fyller opp vakuumet som har oppstått etter at den tradisjonelle religionen mistet sitt Monopol. I dag er det rom for å prøve å feile også når det kommer til tro og livssyn. Mange nye religiøse retninger får oppmerksomhet, blant annet i medier, og skillelinjene mellom religion og populærkultur kan også beskyldes for å bli visket ut. Denne utviklingen kan føre til en økt søken hos den enkelte, men også til resignasjon og handlingslammelse fordi man drukner i muligheter. I Norge er omkring sytti prosent av befolkningen fortsatt medlemmer av samme religiøse institusjon, nemlig Den Norske kirke (kirken.no). Dette gjør at man kan stille spørsmål rundt hvorvidt vi kan snakke om pluralisme og postmodernisme (Botvar, 2010, s. 27). Forholdet mellom postmodernisme, sekularisme og religiøsitet er som vi ser uavklart og de lærde strides over hvilke begreper som er mest beskrivende for vår tid.

Hvilket samfunn ønsker vi å være?

Den norske offentlige utredningen fra 2013 har fått navnet ”Det livssynsåpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitik.” (NOU, 2013:1). Allerede gjennom navnet får vi noen indikasjoner på hvilken type samfunn utvalget mener vi bør være med hensyn til spørsmål om religion og livssyn. Ordet livssynsåpent impliserer at åpenhet er en verdi og at ulike livssyn skal ha livets rett og en stemme i det norske samfunnet. Tittelen er altså til en viss grad normativ og ikke bare beskrivende. Utvalgets leder Sturla Stålsett mener at det pluralistiske samfunnet er bakgrunn for at vi har behov for å danne en ”robust, raus, fleksibel og verdiforankret” politikk på dette området (NOU, 2013:1). Flere har uttalt seg om hvorvidt det norske samfunnet faktisk er livssynsåpent og har ment at dette kan bestrides. Human-Etisk forbund og Islamsk Råd gikk til sak mot KRL-faget på nittitallet fordi det favoriserte kristendommen, mens vinneren av Aftenpostens kronikkonkurranse 2008 hevder at både muslimer og kristne har begrenset talerett i det offentlige rom. Dette er to eksempler på hvordan folk oppfatter både religionens plass og hvilken plass den bør ha. Disse vil jeg gå litt nærmere inn på senere i oppgaven.

Utredningen fremmer altså åpenhet som en verdi. Politikerne ønsker å gi rom for religiøse og ønsker å la religionen få betydning. Likevel er det noen rammer for hvordan den får komme til syne, og grenser som kan virke vanskelig å forholde seg til både for de religiøse og de ikke-religiøse. Det er disse grensene som Rana problematiserer i sin kritikk, og på sett og vis også Human-Etisk forbund og Islamsk råd i møte med KRL-debatten. I skolen handler dette om forholdet mellom skolens ansvar til å formidle kunnskap om virkeligheten og om religioner

og individets rett til å vernes mot det man mener har for mange fellestrekk med forkynnelse. I samfunnet ellers og i den offentlige debatt handler dette om at den enkeltes rett til å uttrykke sin tro på en ærlig og genuin måte møter den andres behov for et felles språk for å kunne dele premisser og dermed forståelse. Rana-debatten er knyttet til det sistnevnte. Begge disse temaene blir tatt opp i utredningen og utvalget forsøker å skape noen retningslinjer for hvordan man skal opptre innenfor disse rammene. Både hva som er krevet av de religiøse og hva man som samfunn må akseptere blir beskrevet blant annet med hensyn til offentlige diskusjoner. Dette er en diskusjon som har eksistert i lang tid også i andre samfunn. Filosofene Rawls og Habermas har begge skrevet en rekke artikler og bøker om hvordan samfunn og individer bør forholde seg til denne problematikken.

Kravet om offentlig fornuft

Public reason er et begrep utviklet av John Rawls og kritisert av blant annet Jürgen Habermas. Utrykket oversettes gjerne til ”offentlig fornuft” på norsk. John Rawls er en svært sentral tenker når forholdet mellom politikk og religion er tema. Han presenterer også uttrykket *veil of ignorance* eller ”slør av uvitenhet” som en beskrivelse av hvordan man skal ignorere både egne og andres særinteresser i forhandlingssituasjoner (Bangstad, 2009, s. 62). For å oppnå størst mulig grad av rettferdighet er det nødvendig og legge disse til side ved uenigheter og i diskusjoner. Man trer inn i en rolle som uvitende om egne forutsetninger og bakgrunn, slik at man i diskusjonen ”glemmer” hvilken siden man representerer. På denne måten har alle like forutsetninger. Dette har mye til felles med public reason. Man kan si at public reason handler om det som blir uttalt og veil of ignorance om det som ligger til grunn for det. Public reason er på denne måten et resultat av veil of ignorance. Habermas mente at man stilte urimelige krav til de religiøse ved å tvinge dem til å snakke et sekulært språk og at dette ville fjerne interessante aspekter fra samtalene (Bangstad, 2009, s. 89). Han fulgte Rawls et stykke på vei ved å si at de religiøse bør strekke seg så langt som mulig for å gjøre deres oppfatninger tilgjengelige for allmenheten, men at man også må ta høyde for at ikke alle religiøse oppfatninger lar seg oversette til et språk rensert for overnaturlige elementer. Det kan synes som at Rawls’ argumenterer med public reason for å få religiøst forankrede argumenter ut av den offentlige debatt mens Habermas gjør det for å få nettopp disse argumentene inn på en konstruktiv måte. Rawls ønsker å fjerne begrunnelser som ikke er relevante for hele befolkningen mens Habermas ønsker å gjøre disse forståelige for alle slik at folket selv kan velge hva de vil vektlegge. Mohammad Rana problematiserer kravet som han mener gjør seg

gjeldende i det norske samfunnet i dag (Rana, 2008). I dette eksemplet ser vi hvordan en religiøs selv opplever det å bli tvunget inn i en boks hvor han mener det ikke er rom for han.

Religion i den norske offentligheten

Undersøkelsen Religion 2008 skal tegne et bilde av nordmenns ønsker og forventninger knyttet til religionens plass i det offentlige rom. Det ble blant annet stilt spørsmål knyttet til aksept og respekt for andre religioner. Her kommer det frem at de fleste (76 prosent) er enige i at alle religioner skal respekteres, men bare 45 prosent er enige i at alle religiøse grupper bør ha like rettigheter (Botvar og Schmidt, 2010, s. 41). Alle typer praksis og uttrykksformer for religion bør altså ikke aksepteres, men som trosoverbevisning fortjener alle religionene respekt i følge det norske folk. Dette viser til en forskjell som kan tyde på at vi tolererer religion i teorien, men ikke i praksis. Folk får tro på hva de vil, men det eksisterer samtidig et sett med rammer for hvordan vi tolererer at det kommer til syne. Vi er tolerante, men samtidig restriktive. Dette er i tråd med sekulariseringstesens om at religionen har forsvunnet inn i privatsfæren. I hjemmet eller i kirkene og moskeene kan man være så religiøs man bare vil, men religiøsiteten må ha begrensede konsekvenser for det som foregår utenfor privatsfæren. Man mener også at det er positivt at religiøse ledere uttaler seg om moralske spørsmål, men at disse ikke skal forsøke å påvirke politiske valg (Botvar & Schmidt, 2010, s. 87). Igjen kan vi se at man aksepterer og respekterer religiøsiteten og dens stemme på et teoretisk nivå, men at man vil unngå praktiske følger gjennom for eksempel utslag på valgmålinger og dermed politiske beslutninger som gir konkrete konsekvenser.

Folk viser større aksept for religionen jo lenger unna staten og statlige roller den befinner seg. Religion 2008 viser at folk i større grad aksepterer religiøse symboler blant lærere eller ansatte i helsesektoren enn i forsvaret (Botvar & Schmidt, 2010, s. 97). Forbudet mot religiøse symboler i politiet og hijab-debatten vitner også om nettopp om dette. Dersom yrkesgruppen kan utvise legal makt mot innbyggerne, noe både forsvaret, politiet og politikerne nettopp kan, synes det viktigere at de fremstår religiøst nøytrale.

Botvar mener at en mulig årsak til denne tendensen kan være knyttet til Casanovas første dimensjon av sekulariseringen som går ut på at de andres sektorene i samfunnet ikke lenger har bånd til religionen. Dermed er det politikens nye natur å ikke la seg påvirke av de religiøse lederne. Han konkluderer til sist med at vi ikke har blitt et postsekulært samfunn, men befinner oss midt i sekularismens og pluralismens tid (Botvar & Schmidt, 2010, s. 92).

Et pluralistisk samfunn?

I 2014 var 74 prosent av den norske befolkningen medlemmer av Den norske kirke. Disse tallene vitner om et forholdsvis homogent samfunn når det kommer til religiøs tilhørighet. Tre av fire nordmenn er medlemmer av samme religiøse institusjon. Hvis vi ser på prosentandelen nordmenn som var medlemmer av Dnk bare seks år tidligere, ser vi at tallene har sunket raskt; i årsskiftet 2007/2008 var 82 prosent medlemmer (ssb.no, 2008). Det tallet som derimot stiger, er andelen religiøse ikke-kristne trossamfunn. Disse består også av en stadig bredere gruppe med stor avstand til den tradisjonelle religionen i Norge (Botvar & Schmidt, 2010, s. 31). Islam er den klart høyest representerte religionen her. I 2015 var 25 prosent av medlemmene i trossamfunn utenfor Dnk medlemmer av nettopp muslimske trossamfunn (ssb.no, 2015).

Det som er viktig å merke seg er at slike tall ikke nødvendigvis er korrekte. Både Dnk og de andre trossamfunnene har inneholdt feil (Botvar & Schmidt, 2010, s. 29). Det er rimelig å anta at de reelle medlemstallene i Dnk er lavere enn statistikken sier, mens medlemstallene i eksempelvis muslimske trossamfunn er høyere (Botvar & Schmidt, 2010, s. 30). Grunner til dette i Dnk kan være at folk glemmer å melde seg ut før de melder seg inn i andre trossamfunn og dermed har dobbelt medlemskap. For de muslimske trossamfunnene handler det sannsynligvis mye om at medlemmene kommer fra kulturer med et annet syn på religiøs organisering, altså at man ikke er vant med å forholde seg til medlemsregistre og statsstøtte (Botvar & Schmidt, 2010, s. 30) og dermed er man senere ute med å melde seg inn selv om man går i Moskeen. En annen årsak kan være at muslimene som kommer til Norge ikke nødvendigvis ser på oppholdet som permanent og dermed ikke ser behovet for å organisere seg formelt. Det er derfor nærliggende å se på hvor mange som kommer fra muslimske land og her er tallene mye høyere. Muslimsk land betyr ikke nødvendigvis muslim, men disse tallene kan bidra til å gi en indikator.

Det er flere grunner til at vi kan beskrive det norske samfunnet som pluralistisk. Nå har vi sett at en betydelig del av befolkningen er medlem av muslimske trossamfunn, men den helt klart største er fortsatt medlem i Dnk. Likevel viser det seg på andre statistikker at denne gruppen er nokså sammensatt i både religiøs praksis og trosoppfatninger. Eksempelvis oppgir flere av medlemmene i Dnk at de aldri ber mens andre ber daglig (Botvar & Schmidt, 2010, s. 19). Det er også bemerkelsesverdig hvor få som går på gudstjeneste hver søndag sammenlignet med antall medlemmer av kirken (Botvar & Schmidt, 2010, s.17). Vi har også sett at kirken

har vært splittet i en rekke spørsmål knyttet til dogmer og spesielt moralske spørsmål. Selv om dette sannsynligvis har vært en tendens i hele kirkens levetid, har fokuset på disse konfliktene vært stor de siste årene, spesielt gjennom media. Dette kan gi grunnlag for resignasjon også innenfor den største religiøse institusjonens rammer. Likevel har vi sett at for eksempel kjente personer uttaler seg om spørsmål som omhandler kirken og oppfordrer til engasjement. Det faktum at religiøse diskusjoner, selv om de ofte får en form for negativt fokus, har bred tilgang til plass i mediebildet og folks oppmerksomhet om dette, viser igjen at religionen fortsatt engasjerer. Tilgangen er på mediens premisser i større grad enn kirkens egne, men i det minste møter man mer enn likegyldighet. Økt tilstrømning av tilhørere av andre religioner samt endret religiøs praksis hos de som allerede bor her er begge faktorer som er med å skape et pluralistisk samfunn i Norge (Botvar & Schmidt, 2010, s. 32).

Muslimer i norsk skole

I Norge har vi en formålsparagraf som favner alle religionene, men som i ordlyden ser ut til å favorisere kristendommen fordi den er nevnt mest eksplisitt. I tillegg har vi et religionsfag som har vært debattert en rekke ganger og som har vært dømt av FNs menneskerettighetsdomstol. Faget blir stadig endret og hovedkonflikten knytter seg til hvorvidt en religion skal ha overvekt av plass på timeplanen og hvorvidt det skal være mulig å søke unntak fra undervisningen i dette faget. Hvordan påvirker dette muslimer som går på disse skolene? Sissel Østberg (2003) har gjort intervjuer på unge muslimer som går på norsk skole. Her blir blant annet dette spørsmålet tatt opp. Forskingen begynner å bli av eldre dato, så det har sannsynligvis skjedd store endringer siden dette tidspunktet. Samtidig er det grunn til å tro at noe av det de snakker om også ville gjort seg gjeldende i dag. Hennes utgangspunkt var at hun ville studere unge muslimers hverdagsliv og temaer som oppdragelse, identitetsutvikling og sosialisering. Muslimer er ingen homogen gruppe og dermed måtte hun gjøre et utvalg. Hun endte med kun pakistanere, blant annet fordi de utgjorde den største andelen av muslimene her i landet (Østberg, 2003, s. 10).

Verdier og verdikonflikt

“Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdier som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane.” (Opplæringsloven, 2008)

Vi ser at formålsparagrafen favner bredt ved å vise til ”ulike religionar”. Dette er en noe vag formulering og gjennom nettopp det inkluderes alle trosretninger, så lenge de er i tråd med menneskerettighetene. Likevel er det kun kristendommen som er nevnt ved navn og som dermed får en mest fremtredende plass i loven. Skal man ta formålsparagrafen på alvor, ser det ikke ut til å være noen konflikt om verdier mellom religionene. I hvert fall ikke omkring de verdiene som er nevnt her.

Østberg er klar på at til tross for den kristne og humanistiske formålsparagrafen bør skolen i dag karakteriseres som sekulær (2008, s. 31). Hun sier også at det er den viktigste sekulære institusjonen i barn og unges liv. Dette forholder muslimske foreldre og elever seg forskjellig til og noen er mer skeptiske enn andre. For noen vil det oppleves som at det er en pågående verdikonflikt mellom skolen og hjemmet og at dette er problematisk. De sekulære verdiene som kommer til syne i skolen spriker med de verdiene som er dominerende i religionen og dermed ofte i de muslimske hjemmene. På tross av slike konflikter i enkeltsaker mener Østberg at hennes data tilsier at muslimene opplever verdifelleskapet med skolen tydeligere enn konflikten (2003, s. 85).

I tillegg til verdifelleskapet har muslimske foreldre gjerne et interessefelleskap med skolen. Man deler synet på at utdanning og studier er viktig. Skolen er derfor et avgjørende middel på veien mot karriere og velstand. Østberg bruker et skille mellom verdifelleskap og interessefelleskap som er basert på Höems modell for barns sosialisering i skolen (Höem, 1978, s. 78-79). Østberg knytter interessefelleskapet mellom skolen og hjemmet til skolens instrumentelle funksjon (2003, s. 92). Forskning har vist at de innvandrede foreldrene er i større grad enn de norske opptatt av utdanning, og barnas skolegang er viktig for dem (Østberg, 2003, s. 92). Derfor oppleves interessefelleskapet med skolen kanskje vel så sterkt som den eventuelle verdikonflikten. Det er heller ikke sann at alle muslimer nødvendigvis mener at verdiene er i konflikt. En annen faktor som kan forårsake ulikheter i forholdet mellom verdifelleskap eller verdikonflikt er læreres forskjellige praksis av både formålsparagrafen og religionsfagene¹. Østberg påpeker at disse paragrafene tolkes og anvendes ulikt i skolen (Østberg 2003, s. 86) og dermed vil måten de kommer til uttrykk på også avhenge av læreren og skolen.

---

¹ Fagene har ulike navn; KRLE på barne- og ungdomsskole og Religion og etikk på Vgs.

Verdikonflikten oppleves ikke bare i møte med skolen som institusjon og de formelle lover og regler, men også for de unge i møte med sine medelever og i deres sosiale liv på skolen. Informantene drar frem blant annet to aspekter knyttet til forholdet til medelever og hvordan interesser og normer avviker med nordmennenes og forårsaker utfordringer i elevenes sosiale liv. En av guttene forteller at han fikk flere pakistanske enn norske venner i den alderen hvor han ble tvunget til å forholde seg til alkohol. Da de norske vennene hans begynte å drikke alkohol skjedde det en forandring, da han selv ikke ønsket å delta i den kulturen som var i ferd med å utvikles i hans miljø. Han påpeker at han fortsatt har nordmenn i sin omgangskrets, men at de nære vennene nå i hovedsak er de pakistanske fordi det er disse han har mest til felles med. Dette nevnes av flere av informantene. Østberg mener at det er mer eller mindre tilfeldig at man trekker til unge med samme etnisitet. Dette kunne like gjerne vært medelever med annen etnisk bakgrunn så lenge man deler oppfatning av grensesetting i forbindelse med alkohol og festkultur (Østberg, 2003, s. 111). Hun skriver også at tendensen er tydeligst hos jentene.

Yasmin på nitten år forteller at hun for første gang møter nordmenn med samme interesser som henne selv når hun flytter til Ungarn for å gå på medisinstudiet. Disse nordmennene er det hun kaller ”lesende mennesker”, altså jevnaldrende som på lignende vis som henne selv verdsetter det å lese og å ta studiene på alvor. Yasmin opplever åpenbart ikke at nordmenn flest ser dette som en like stor verdi som henne selv (Østberg, 2003, s. 111).

Hvem skal oppdra våre barn, og hvordan?

Bangstad skriver at en gjengs oppfatning i Norge synes å være at sosialdemokratiet er veien til lykke og det gode liv (Bangstad, 2009, s.123). Nordmenn flest har lenge hatt stor tillit til staten og det er også staten som dermed er i stand til å sikre oss dette gode livet. Han argumenterer også for at det som tidligere var en evangelisk Luthersk misjonering av religion de senere år snarere har tatt form som misjonering av sekularisme og demokrati gjennom statens transformasjon av budskapet. Vår politikk og organisering er den beste og det kan synes som om det er vårt kall å spre ideene denne er tuftet på, som har gitt oss en slik lykke, videre til andre verdensdeler. Denne oppfatningen deles ikke nødvendigvis av innvandrere fra andre land som ikke har tradisjon for den samme tillit til stat og myndigheter. Utfordringene ligger i at man spriker i statens syn på hva som er det gode liv, eller i synet på at det er staten som er best egnet til å sikre det gode liv for sine innbyggere, eller begge deler.

Disse forskjellene kommer også til syne i skole og utdanning. I Norge har enhetsskolen stått sterkt og dette er en skole som skal være til det beste for alle og som skal gi alle barn og unge det de trenger for å bli velutviklede og kunnskapsrike mennesker. Norsk skole har mandat til å ikke bare videreformidle informasjon og kunnskap til de kommende generasjoner, men også demokratiske medborgere. Da reises igjen spørsmålet om hva slags mennesker vi vil oppdra barna våre til å bli og hvem som er best i stand til å gjøre dette. Det norske folks tillit og i mange tilfeller krav til at barna skal få oppdragelse gjennom skolegangen er heller ikke noe som med nødvendighet deles av mennesker med bakgrunn fra andre kulturer. Tanken om at staten, gjennom skolen, skal oppdra våre barn kan synes fjern for foreldre fra land hvor man ikke har hatt en lignende tillit til stat og myndighet.

Religionsfaget

Muslimene som Østberg har snakket med har gitt sine beskrivelser av hva de selv syntes om KRL (som faget het på dette tidspunktet) og undervisningen i faget. Dette var i etterkant av flere stridigheter omkring navn og innhold mot slutten av 90-tallet. En gruppe foreldre reiste sak mot staten fordi det var umulig å søke fullt fritak fra faget. Høyesterett ga staten medhold og foreldrene bragte saken videre til Den europeiske Menneskerettighetsdomstolen. Foreldrene fikk medhold i Strasbourg og faget ble dømt for å bryte med Menneskerettighetene. Denne dommen gjaldt ordningen fra L97. Både fritaksreglene og fagets innhold har senere blitt endret (regjeringen.no, 2007).

På tross av dette var det flere av Østbergs informanter som trakk frem faget som ett av deres favoritter. Hun presiserer at dette ikke er motargument i debatten, som foregår på et prinsippnivå, men at elever og læreres selvstendige refleksjoner rundt dette, og tilpasning og anvendelse, også er av betydning for hva man sitter igjen med. Flere av ungdommene er opptatt av at det ikke skal være for stor overvekt av kristendom i undervisningen, men de anser det samtidig som verdifullt å lære om andres religioner (Østberg, 2003, s. 140).

Oppsummering

I teorikapitlet har det blitt vist hvordan det norske samfunnet har gått fra å være religiøst homogent til å bli i større grad pluralistisk. Likevel ser vi at sytti prosent av befolkningen fortsatt er medlem av samme religiøse institusjon. En annen tendens er at religionen har blitt skjøvet inn i folks privatsfære. Dette er en del av sekulariseringsprosessen. Sekularisering handler også om at religionen får mindre innflytelse over andre institusjoner og at folk blir

mindre religiøse. Det er vanskelig å måle hvorvidt det norske folk har blitt mindre religiøse, men vi ser tydelig at religionen får mindre makt over blant annet skole og politikk. Både internasjonale tenkere og kritiske nordmenn har stilt seg kritiske til hvordan de religiøse tvinges inn i et sekulært språk og forbyes å snakke ærlig om hele sin religion på egne premisser. Mohammad Usman Rana mener at dette er et problem som rammer både kristne og muslimer i dagens norske samfunn, og at interessante perspektiver gjennom dette går tapt for fellesskapet. Nordmenn ser ut til å ha et ønske om at alle religioner skal bli respektert, men at ikke alle uttrykk for den skal bli akseptert. Man ønsker heller ikke å la den få for stor innflytelse i politikken. Den sekulære tendensen hvor offentlige institusjoner er løsrevet fra religionen ser ut til å ha bred oppslutning i folket.

Vi har også sett at pakistanske muslimer i Norge opplever både interessefellesskap, verdifellesskap, men også verdikonflikt med den norske skolen. Noen anser det som uproblematisk å sende barna til en skole som Østberg kaller sekulær, mens andre er mer kritiske til dette. De unge muslimene har også ulikt forhold til religionsfaget og hvorvidt det er problematisk med overvekt av undervisning i kristendom. Dette har vært et omstridt tema i norsk politikk. Altså er det vanskelig å beskrive muslimenes forhold til både norsk skole og religionsfaget på en enhetlig måte; dette er sammensatt.

Analyse

I min analysedel vil presentasjon av dataene som fremkom i intervjuene stå sentralt. I denne sammenheng innebærer analyse hovedsakelig sammenligning, sammenfatning og en viss grad av tolkning. Funnene vil bli analysert inn i en større kontekst, og i lys av teori, i oppgavens drøftingsdel. Analysen er den lengste delen i min oppgave. Det har vært et bevisst valg å gi god plass til presentasjon av materiale og analyse. Årsaken til dette er at jeg mener problemstillingen min har best forutsetninger for å bli besvart gjennom informantene.

Læringsmiljø og undervisning

Det som tidligst viste seg som fremtredende for meg i møte med informantene var hvordan de vektla kvaliteten på skolens undervisning og læringsmiljø. Dette trakk de frem som en av de avgjørende faktorene på spørsmålet om hvorfor de valgte kristen privatskole. Dette ble beskrevet på ulike måter med hovedvekt på gode lærere med mange års utdanning og forventninger om fokuserte og ambisiøse medelever. La oss se på det førstnevnte.

Lærere med godt rykte:

Samtlige av mine fem informanter brukte betegnelsen *god skole* i beskrivelsene av skolen de går på og samtlige beskrev også lærerne som gode. I tillegg ble det lagt vekk på at man hadde hørt at lærerne hadde mange års utdanning og at de hadde lengre utdanning enn lærerne på offentlig skole. Det ble også presisert at dette var lærere som hadde spesiell kompetanse fagene de underviste i. Kadija forteller om hvordan hennes skole skiller seg fra offentlig skole:

”Det er akkurat som normal skole bare at det er mye strengere lærere fordi lærerne har ofte fire-fem år utdanning, etter å ha blitt lærere, i det spesielle faget. Så det er jo veldig strengt.”

Hun uttrykker et ambivalent forhold til de strenge lærerne på skolen hennes. På den ene siden kan det gi henne en fordel fordi hun blir god i fagene og dermed har bedre muligheter til å få gode resultater på en eksamen med ekstern sensor, men samtidig fører det til at det er vanskeligere å gjøre det bra underveis i skoleløpet.

”..men liksom når det kommer til eksamen så har jo mange egentlig litt fordel fordi det kan jo hende at man får en veldig dårlig lærer.. om jeg hadde gått på en sånn veldig dårlig skole som (skolen hvor hun bor).. og hvis jeg hadde hatt en sensor fra (hennes skole), så kunne det hende at jeg hadde strøket for eksempel da. Så det er det jeg tenker som en fordel.”

Hun mener altså at dersom hun hadde gått på skolen som ligger der hvor hun bor kunne hun risikert å gjøre det dårlig på eksamen fordi at skolen er det hun beskriver som dårlig og hun tror at lærerne er likedan. Når hun nå har fått streng undervisning fra de gode lærerne på hennes skole er hun bedre rustet for eksamen. På den andre siden mener hun at det er litt urettferdig, og at vennene hennes på offentlig skole har det lettere resten av skoleåret. Hun ser likevel ut til å lande på at det er verdt strevet.

”God skole”:

”Jeg tenkte egentlig bare på god utdanning. Jeg tenker egentlig ikke så mye på det andre.”

Dette svarte Kadija da jeg ville vite om religion hadde noe å si for valget hennes, og om dette var en faktor som dro i den ene eller den andre retningen. Da jeg stilte et oppfølgingsspørsmål om det var slik at det ikke hadde noe å si, svarte hun følgende: ”Nei. Liksom, det er en skole. Det er det man skal liksom dra til egentlig. Det er bare en skole.” og

”Jeg tror de fleste tenker at det bare er en bra skole og at det er bra å gå der på en måte. Liksom, hvis jeg som muslim går her på (Skolen) betyr ikke det at jeg neste dag er en kristen.”

Kadija virker opptatt av å presisere at valget ikke har noe med religion å gjøre og at hun ikke vil konvertere fordi om hun går på kristen privatskole. Dette var enestående for Kadija og Faraw, og det kan være relevant å nevne at disse to var i slekt med hverandre. Da vi snakket om de kristne aktivitetene, og andaktene spesielt, var det også Kadija som var mest opptatt av at andaktenes innhold ikke ”hadde med henne å gjøre” og at hun som regel gjorde andre ting og nærmest aktivt stengte ute det som ble sagt over høytalerne. Dette viser mangfoldet blant de muslimske elevene jeg intervjuet. Kadija og Faraw var mest tydelige på at valget var basert på kvaliteten på skolen og undervisningen og det var også disse to som i størst grad distanserte seg fra alt av kristelige aktiviteter på skolen. Umiddelbart kan det være fristende å

dra en slutning om at behovet for å distansere seg fra kristendommen var knyttet til hvordan disse forholdt seg til sin egen religion; at man tok avstand fra andre religioner i frykt for å undergrave sin egen. Likevel sa Faraw noe som fortøner seg som bemerkelsesverdig hvis dette skulle være tilfelle. Da hun ble spurt om hun kunne tenke seg å gå på en muslimsk skole dersom dette hadde eksistert og vært lovlig i Norge svarte hun:

”Hvis den hadde vært bra så. Kanskje.. eller jeg vet ikke. ..jeg har egentlig aldri tenkt på det. Men hvis det fantes en muslimsk skole da kunne det jo hende at jeg ville dratt på den, men først så ville jeg se om det var en bra skole eller ikke. Og hørt om den og fant ut litt mer om den. Det spørs.”

Altså er det at det er en god skole viktigere enn hvorvidt den er muslimsk eller ikke. Det er tydelig at denne informanten setter skolens kvalitet høyest, og at for henne ser det ikke ut til å ha vært av betydning at skolen hun går på var religiøs.

Push-faktorer:

Flere av dem jeg snakket med fortalte mye om hvordan læringsmiljøet på den gjeldende skolen avvike fra det de hadde forventninger om å møte, eller allerede hadde møtt, på andre skoler. Dette har jeg valgt å kalle push-faktorer fordi det handler om det som skjøv dem bort fra de lokale skolene heller enn det som trakk dem til de private. Yusuf svarte eksplisitt at han antok at forskjellene på kultur og kvalitet på skolene i de ulike bydeler var årsaken til at flere muslimer velger å gå på kristne privatskoler. Han var selv oppvokst på vestkanten.

”Ja, jeg skal være helt ærlig om hvorfor jeg tror det. (...) Altså, det er jo litt sånn.. Du ser jo forskjell mellom vestkanten og østkanten. Det er flere flerkulturelle som går på østkanten og det flerkulturelle miljøet er kjent for å være dårlig stemning. Altså, det er litt sånn kriminalitet og det er litt sånn gjenger og grupperinger som kan føre til.. Du ser jo forskjellen på (Skole). Der er det jo heroin og narkotika i skapet til en elev liksom. (Yusuf)

Han knytter skolemiljøet på østkanten opp mot rusmidler, kriminalitet og ”dårlig stemning”. Han synes også å mene at det flerkulturelle miljøet er årsak til at disse tingene dukker opp hyppigere på denne siden av byen. Yusuf ønsket åpenbart å gå på en skole hvor miljøet var mest mulig preget av at det var en homogen norsk elevmasse. Her nevner han ikke noe om

hvorvidt det er av betydning om elevene er kristne eller ikke, men senere i intervjuet beskrev han også de ikke-religiøse som ”slække” og at de religiøse var mer seriøse, noe han anså som en av fordelene med skolen han gikk på. Det optimale skolemiljøet for ham er altså minst mulig flerkulturelt, men samtidig bestående av unge som bekjenner seg til en religion. Yusuf snakker svært godt norsk og jeg antar at han har bodd i Norge lenge, selv om det selvsagt ikke er en garanti for en sammenheng mellom disse. Han ser ut til å ønske å være del av et norsk miljø og å være av den oppfatning at han selv har mer til felles med de kristne og norske ungdommene på sin skole enn de som går på en flerkulturell skole på østkanten. I Oslo blir folk med innvandringsbakgrunn stadig beskyldt for å trekke seg til ”sine egne”, altså mennesker av samme etniske opprinnelse og danne miljøer hvor man lever rimelig isolert. Dette er åpenbart ikke et mål for Yusuf.

Kadija referer til skolene hun egentlig skulle ha gått på, som ligger på østkanten, som forferdelig og det ser ut til at disse ikke har vært aktuelle alternativ for henne i det hele tatt så lenge hun hadde mulighet til å velge dem bort.

”Ja. Altså den skolen jeg egentlig skulle ha gått på hvis jeg ikke hadde valgt (..) er (..) eller (..) og de er jo helt forferdelige nå holdt jeg på å si. Det er helt ghetto-folk der egentlig. Det er ikke bra. Jeg kunne ikke sett meg gå der. Jeg vet ikke hva jeg hadde gjort egentlig..”

Hun tenker, på samme måte som Yusuf, at de som går på denne skolen er folk hun ikke kan identifisere seg med og at skolens miljø er noe hun ikke ønsker å være en del av. Det ser ut til å være elevene på skolen som er det største problemet for henne da hun omtaler dem som ghetto-folk. Altså er det ikke skolen som institusjon hun trekker frem, men de som går på skolen. Hun uttrykker seg sterkt ved å si at hun ikke vet hva hun hadde gjort dersom hun måtte gå der. Det er åpenbart en viktig push-faktor og det ser ut til å ha spilt en stor rolle i skolevalget for denne jenta.

Rom og respekt for muslimenes tro

Religion som tema blant venner og i undervisning

Det viste seg å være forskjeller i hva informantene tenkte om det å snakke om sin egen tro med venner og i undervisningen, både i forbindelse med hva de oppfattet at var praksis og hva de ønsket at skulle være praksis. Noen hevdet at de snakket masse om tro, mens andre mente at dette nærmest aldri var tema. De som ikke snakket om tro mente også at det var best å la være i vennegjengen, men at det var greit de gangene det dukket opp i for eksempel undervisning. De var fornøyd med at temaet helst ble unngått. Det omvendte gjaldt de som mente at de snakket en god del om tro; de satt pris på at de ble spurt om dette og at lærere og medelever viste interesse. Det de sa at de gjorde speilet altså det de ønsket å gjøre for alle informantene. Amina mente at hun av og til fortalte om sin tro, men ikke så ofte og hun syntes å være tilfreds med det. ”Jeg er ikke en sånn person som snakker så veldig mye om religion med folk, men hvis noen lurere på noe så kan de spørre meg og da åpner jeg meg.” Hun knytter altså behovet for å snakke om tro til personlighet. Grunnen til at hun ikke snakker så mye om tro er fordi hun ”ikke er en sånn person”. For henne er det dermed ikke mest avgjørende i hvilken grad medelever eller lærere åpner opp for å snakke om dette eller viser interesse, men hva som er hennes eget behov. Faraw er den mest tydelige på at hun ikke ønsker at man skal snakke om religion på skolen.

”I barneskolen så snakker man ikke om religion utenom i religionstimene, men her snakker vi egentlig ikke om religion heller. Vi snakker egentlig aldri om religion, heller ikke i timene, eller læreren spør ikke om noe. Jeg synes det er bra. Jeg synes det bør være sånn som barneskole og andre ungdomsskoler (..). (..) eller vi snakker jo ikke i andre ungdomsskoler om det med religioner og sånt, så det gjør vi ikke her heller. (..) Jeg synes det er greit at vi har det samme greiene som vi hadde på barneskolen her på en religiøs skole.”

Hun mener at det ikke er noen vesensforskjell mellom den kristne ungdomsskolen hun nå er elev ved og den offentlige barneskolen hun gikk på tidligere på dette området. Dette er også ønskelig i følge henne. Faraw er en av elevene som uttaler at hun ikke ønsker å snakke om sin egen religion. Ut ifra dette sitatet synes det som om hun ikke opplever å bli tvunget til å snakke om det. Dette setter hun pris på fordi hun helst vil la være. Lengre nede skal vi se at Faraw likevel forteller om episoder hvor hun har snakket om troen sin, og at hun i disse

situasjonene har vært glad for at hun har blitt gitt muligheten til det. Dette er i forbindelse med undervisning.

Samtalene med medelever beskrives utelukkende positivt, selv om Abdi opplever at han av og til må forsvare religionen sin på grunn av negative fordommer med utspring i nyhetsbildet som ofte preges av terrororganisasjoner.

”Siden det er jo folk som, et mindretall da, men de vet ikke så mye om min religion. Så de antar at Islam promoterer vold. Siden disse nylige nyhetene med ISIS og alt sammen. Men da forteller jeg jo dem det jeg vet da, at Islam promoterer ikke vold eller fred, det er mennesker som er voldelige og ikke-voldelige. Og da forklarer jeg det og de skjønner det.”

Han føler altså at han får forståelse for det han sier. Dette vitner om et miljø der dialog fungerer på en god måte i møte med utfordringer knyttet til skillelinjer og konflikt mellom religioner. Abdi møter medelever som preges av den informasjonen de får fra eksempelvis TV, men som også er villige til å justere sine synspunkter når han forklarer dem hva han mener er sannheten om hans egen religion. Han opplever det derfor sannsynligvis konstruktivt å snakke om dette. Abdi er også blant dem som sier at han trives godt med å snakke om tro. Dette kan være et resultat av de gode erfaringene han har hatt.

Yusuf har snakket med flere av skolens ansatte om sin egen religion, både presten og ”skrankedama”.

”(..) og samtidig så snakker jeg mye om religion med for eksempel andre lærere (..). For tre uker siden gikk jeg forbi skrankedama (..) og jeg har blitt veldig godt kjent med henne dette året fordi vi har en ”lættis” tone mellom oss. Og da sa hun sånn, eller hun spurte meg ”Er du muslim?”. Og da sa jeg ja. Og så begynte vi å snakke om hvordan det var å være muslim på (Skolen).”

Yusuf setter pris på å bli spurt om sin egen tro. Tre uker etter samtalen sitter han igjen med at det var en positiv opplevelse som han husker og som han ønsker å fortelle om videre. Han gir også uttrykk for at han synes det er fint at jeg er interessert i å snakke med han om disse

tingene og å skrive om det. Det fortelles i tillegg om en samtale han har hatt med skolens prest.

”Førrige uke hadde jeg en times samtale med (Navn) etter en time. (..) han synes jeg det var veldig morsomt å snakke med da. Han vet jeg at jeg får bra svar fra. Også spurte han meg sånn ”Hvordan er det hjemme hos deg?” og ”Hva sa moren din da du skulle starte på (Skolen)?” for eksempel. Så da snakket jeg med ham om min egen tro.” (Yusuf)

For både lærere og medelever kan det være nærliggende å tro at de muslimske elevene helst vil unngå å snakke om sin egen religion og at det er for personlig å snakke om hvordan man forholder seg til disse tingene i hjemmet. Dette har ikke presten og læreren til Yusuf fryktet, og det har det tilsynelatende heller ikke vært noen grunn til ut ifra hvordan eleven selv snakker om opplevelsen. Heller ikke i møte med medelever snakkes det om negative eller ubehagelige erfaringer med samtaler om tro og islam. Abdi ble spurt om hvordan det var å snakke om egen tro på skolen, og om det var av betydning at de fleste av medelevene var kristne.

”Det tar jeg ikke som et problem nei. Det tar jeg mer som en utfordring. Da er det flere å overtale. Men, de er veldig åpne om alt sammen. De har ikke noe bestemt syn, eller dårlig syn på det. De hører og de forstår, så jeg synes det er kjempe greit.”

Abdi har tidligere fortalt at han har hatt samtaler med andre elever om misoppfatninger om Islam som han har følt ansvar for og følt at han har lyktes i å rydde opp i. Det kan være dette han sikter til i dette sitatet. At han har flere å overtale kan handle om at han ønsker å fortelle flest mulig om hvordan religionen han tilhører egentlig henger sammen. Likevel synes ordet overtale å ha en misjonerende undertone. Abdi ønsker kanskje ikke bare å bryte ned de kristnes fordommer mot Islam, men også å overtale dem over på hans side – å gjøre flest mulig til muslimer. Dette var den eneste gangen i løpet av alle mine samtaler at det ble nevnt noe som kunne knyttes til misjon av Islam.

Ut ifra den informasjonen jeg fikk fra informantene, er det ikke mye snakk om religion og tro blant elevene på skolen – i hvert fall snakker man ikke mye med muslimene om dette. De fleste forteller derimot om at det skjer i undervisningen og naturligvis i KRL-faget. Her

fortelles det også om medelever som bidrar til gode samtaler og en positiv atmosfære når Islam er tema. Alle informantene opplever det positivt å kunne bidra i undervisningen og de får god respons fra medelever. Kadija forteller om en god opplevelse hun har hatt med elevene i klassen hennes. Her har jeg spurt henne om hun føler at hun får forståelse.

”Ja, folk kommer med mange gode spørsmål og det gir innblikk for folk i hvordan min religion er i forhold til de andre. (..) Så det er egentlig veldig koselig. Når vi har presentasjoner om religioner så fikk jeg utdelt Islam og når jeg forklarte så kom folk med veldig gode innspill og folk spurte meg til og med dagen etter.”

Kadija ser ut til å like oppmerksomheten hun fikk rundt sin tro her, og hun har heller ingen problemer med spørsmål fra klassekameratene. På bakgrunn av det Abdi allerede har fortalt, at de unge ofte kan sitte med oppfatninger om Islam som er basert på negative fremstillinger i media, kunne man anta at muslimene følte på et ansvar for å forsvare sin egen tro som opplevdes tyngende eller ubehagelig. Likevel er det ingen av dem som fremstiller det på en slik måte. Samtlige av situasjonene som blir trukket frem ligner på den som Kadija gjengir. Hun fikk også en positiv overraskelse da klassekameratene husket på at Profeten hadde bursdag etter at hun selv hadde fortalt dem om det en uke i forveien.

”Også hadde jeg liksom fortalt at om en uke så har Profeten Muhammed bursdag også var det noen som en uke senere sa til og med ”Å, gratulerer med dagen”. Og jeg lurte på hva de snakket om egentlig, men så var det egentlig det.”

Hun ble overrasket da medelevene husket det hun tidligere hadde fortalt og fikk trolig en opplevelse av å bli mer tatt på alvor enn det hun faktisk hadde forventet. Dette vitner om at det er rom for ulike religioner blant de unge og at man respekterer og ser hverandre på tvers av tro.

Begge situasjonene som ble gjengitt ovenfor tok sted i undervisningssammenheng. Da jeg spurte om informantene av og til snakket om sin egen tro på skolen svarte flest av dem at dette hovedsakelig skjedde i undervisningssammenheng. Som tidligere nevnt var det ulikt hva man ønsket skulle være kultur for samtaler om tro utenfor undervisningen, men de var samstemte når det kom til å bidra i KRL-timene. Flere av dem hadde tidligere gått på barneskoler hvor mange av elevene var muslimer og her hadde dermed hver muslim fått

mindre taletid. Som eneste muslim i klassen på kristen skole opplevde man å få større plass for å fortelle og dette beskrev alle som noe positivt. Kadija og Faraw forteller begge om ulik praksis på barneskolen og nå som følge av dette.

”Jo, det var litt på samme måte, men det var flere som var muslimer på en måte da. Vi var kanskje ti stykker som var muslimer så da er det ikke det samme. Og man hadde ikke så mye mulighet til å fortelle om religioner fordi læreren helst ville fortelle det selv på barneskolen.” (Kadija)

Hun mener at det er flere grunner til at hun slapp mindre til på hennes tidligere skole enn i dag. Dette er både fordi at de var så mange muslimer at det ikke var tid til at alle skulle forklare hver gang, men det var også fordi lærerne hadde sagt at det gikk utover undervisningen. Dersom hun fikk for stor plass til å fortelle ville det gå på bekostning av de andre elevenes resultater på prøver, men i dag var det slik at det kunne hjelpe dem til bedre resultater fordi lærerne brukte det hun hadde fortalt som fagstoff de skulle kunne.

”Ja, jeg fortalte egentlig ikke så mye fordi lærerne sa at det går utover pensum og ”det trenger du ikke fortelle og det er unødvendig og fortelle” og sånn. Jeg tror det var fordi man kan forvirre andre når det kommer til prøver. Mens her så fortalte jeg absolutt alt egentlig. Og noe av det jeg fortalte kom på prøven. Det var den prøven som folk hadde klart best.” (Kadija)

Faraw har også fått bidra i KRL-timene gjennom å fortelle ulike ting hun kan om islam. Hun er glad for å få lov til dette, og sier på samme måte som Kadija at det skiller seg fra tidligere, da det var flere muslimer og dermed mindre rom for henne til å fortelle.

”Jeg har fortalt om ting om sjia- og sunnimuslimer for eksempel, og om plikter og sånne andre ting. Hvordan det er utbredt og sånt. Det er gøy å fortelle klassen. Siden i min gamle klasse så var det flere muslimer og sånt.” (Faraw)

Forventninger til de kristne

Da vi snakket om hvordan de muslimske elevene hadde sett for seg at det ville bli å være elev ved en kristen skole, kom det frem at de hadde forventninger til de kristne elevene som både hadde blitt bekreftet og avkreftet. Forventningene var både positive og negative. Noen av dem gikk ut på at de kristne ville være ekstra snille og hyggelige, mens andre handlet om at de kristne hadde masse til felles og kjente hverandre fra før og at miljøet slik sett ville bli vanskelig å komme inn i. Amina hadde også forventninger om at dette var elever som ikke ville være like opptatt av festing som de hun hadde gått på skole med tidligere, men de kristne skolene er tydeligvis heller ikke skjermet fra en slik kultur. ”Jeg tenkte kanskje at jeg ikke kom til å møte så mange festglade ungdommer. Tok feil.” Hvorvidt dette var noe hun syntes var positivt eller negativt ble aldri presisert, men på grunn av at mange muslimer er tilbakeholdne med alkohol kan det hende at Amina håpte å møte et alkoholfritt miljø på denne skolen. Hun trodde at de fleste av elevene skulle være kristne da hun startet.

”Jeg tenkte at ikke alle som kom til å gå på (Skole) var kristne, men jeg kommer til å finne noen av de mest kristne ungdommene og de kommer til å gå på (Skole), men det var aldri et problem.”

Ut ifra informasjonen mine informanter har gitt om elevmassen på denne skolen, er den svært sammensatt. Flere av dem har fremhevet at det er ”veldig mange” som ikke er kristne og også en del som tilhører andre religioner, da spesielt islam. Man hadde hørt rykter om hvordan det kristne miljøet på skolen så ut og hvordan religionen kom til uttrykk fra institusjonens side. Yusuf var nysgjerrig på dette da han begynte på grunn av det han hadde hørt fra venner og lignende.

”Jeg hørte i sjuende klasse ”Å, skal du gå på (Skolen)? Der ber de jo på morgenen liksom.” Det har jo du også kanskje hørt. ”Der ber de før timen starter og i friminuttene og sånt.” Dette var jeg litt skeptisk til. Jeg var jo liten da, så jeg var veldig usikker. (...) Så det var liksom disse tingene som påvirket meg litt også var det samtidig det med at det var et flertall av kristne elever her så klart.”

Her gir Yusuf uttrykk for at han var skeptisk til at det var så mange kristne elever på skolen fordi han fryktet at de skulle be flere ganger i løpet av skoledagen. Samtidig har han sagt tidligere at det at skolen var kristen var en av grunnene til at han ønsker å gå der. Han håpte

altså at det ville bli lærerikt og spennende å gå på skole med kristne elever samtidig som han var redd for at det skulle bli for overveldende for ham. Det at han presiserer at han var ”ung og usikker” tyder på at han ikke tenker likt i dag. Senere i intervjuet, når han forteller om fordelene ved å gå på en kristen skole beskriver han de kristne på denne måten:

”(..) de som er kristne og veldig religiøse, de har et smil på seg. De er sykt snille og samtidig er det slik at de.. Ja, de er bare mye hyggeligere og tar folk imot med åpne armer som jeg sa. Det er det som er bra for så vidt, at kristne mennesker er drithyggelige og de synder ikke.”

Etter å ha gått fem år på denne skolen har han altså fått et svært positivt syn på kristne. Dette er ikke nødvendigvis noe som har endret seg fra tidligere. Han forteller ikke om et endret syn på de kristne, men at han var redd for konsekvensene det kristne miljøet ville ha for ham før han startet. Yusuf nevner aldri de kristne elementene i hverdagen eller de kristne medelevene som noe han opplever problematisk bortsett fra da han refererer til holdningene han hadde da han var ”ung og usikker”. Abdi beskriver også de kristne elevene i positive termer. ”Det er veldig mange som ikke er kristne her, men det er veldig mange som er kristne også, og de er som regel kjempesnille.”

Amina fortalte at hun hadde en forventning om at hun skulle møte elever som hadde et syn på skole og læring som hun kunne identifisere seg med her, i større grad enn på hennes tidligere skole..

”Så det er jo litt, det er vel det da at det er.. at på den måten så ville jeg komme i klasse med noen som kanskje ligna mer på meg selv. Og som likte å jobbe veldig mye med fag og trivdes i det å lære. Hvor ikke alt handlet om å bli ferdig og krangle med lærerne om vi skulle ha lekser eller ikke.”

Hvorvidt denne forventningen kan knyttes til skolens kristne profil er umulig å si noe videre om. Dette handlet sannsynligvis også om et karaktersnitt som elevene hevder er relativt høyt samt skolens generelle rykte.

Felles verdier

Likheter mellom religionene

I intervjuene ble det stadig trukket frem at islam og kristendommen var to av de største verdensreligionene og at de hadde mye til felles. Ingen refererte til Abrahamittiske religioner eller felles røtter selv om det kanskje ville være naturlig når man snakker om hva disse religionene deler. På en annen side bør det nevnes at dette muligens ville være et unaturlig høyt teoretisk nivå for ungdomsskoleelever å bevege seg inn i en samtale som fortonet seg i større grad hverdagslig enn faglig. Ingen av dem presiserte videre hva de mente at religionene delte bortsett fra verdier. Verdier var det derimot flere av dem som pekte på. I ettertid ser jeg at dette er et av områdene jeg burde fulgt opp bedre under intervjuene ved å stille flere spørsmål om hva de siktet til med disse utsagnene.

Sprikende holdninger blant informantene

Abdi bragte frem likheter mellom religionene da han ble spurt om hvordan han så for seg det ville bli å gå på en kristen privatskole. ”.. Det har mye til felles med kristendom også videre, så det er mye å lære her.” Abdi mener at andaktene og det kristne fokuset på skolen hans også kan være lærerikt for ham. Det er påfallende hvordan innstillingen til for eksempel andakt og gudstjeneste spriker blant mine informanter. To av dem er svært opptatt av å distansere seg fra alt som har med kristendommen å gjøre, mens de andre tre understreker at på grunn av fellestrekk i religionenes verdisyn har man mye å lære av hverandre. Denne forskjellen blir også tydelig illustrert når de skal beskrive hvordan de opplever julegudstjenesten. Dette vil bli utdypet i denne delens siste kapittel, som handler om holdningene til de kristne aktivitetene. I denne delen vil det bli vist hva de tenkte om temaet i forbindelse med skolevalget og hvordan det spilte inn i denne prosessen.

Jeg var interessert i å vite hva informantene tenkte på forhånd om det religiøse aspektet fordi jeg ville vite om dette påvirket valget deres. Derfor stilte jeg spørsmål omkring hva de tenkte om at skolen var kristen før de startet. Her så jeg også at to av informantene viser til det kristne som noe de var litt skeptiske til, men som de håpte ikke ville bli et problem, mens de resterende beskriver dette som en faktor som gjorde skolen enda mer attraktiv. Faraw forteller at foreldrene ringte skolen på forhånd for å finne ut av hva det innebar at skolen var kristen for å avgjøre hvorvidt dette ville bli problematisk for dem.

”Også fant de ut at den var kristen også ringte de og spurte (..) om skolen og hvordan skolen var og sånt, siden vi hadde hørt om den (..) også sa de at det ikke var.. at det bare var andaktene..”

Foreldrene til Faraw ser ut til å ha vært bekymret for hvor fremtredende kristendommen var på denne skolen, men lot seg betrygge av at det var ”bare andaktene” man måtte forholde seg til. Faraw sier også at hun fort bestemte seg for å ”ikke følge med, siden jeg skal jo uansett ikke tro på det.”

Abdi og Yusuf forteller om sine og foreldrenes holdninger til at skolen var kristen på en helt annen måte. Her var både de selv og foreldrene svært positive til at man skulle få kunnskap om og innsikt i en annen religion. Abdi valgte ikke selv skole, men faren hans valgte for ham. Han fikk spørsmål om han trodde religion var av betydning for valget i den ene eller den andre retningen.

”Ja, jeg tror det påvirket Pappa. Fordi som sagt så har jo disse to religionene veldig mye til felles. Pappa er (..), så han kjenner veldig mange kristne mennesker og de fleste respekterte er jo kristne i følge han. (..) Så han tenkte at en kristen skole.. da skulle jeg lære meg det grunnleggende om religionen. Fordi han vil at jeg skal vite om ikke bare min egen religion, men alle religioner.” (Abdi)

Forståelse mellom de religiøse

Informantene ga et inntrykk av at de felles verdiene gjorde det lettere for de religiøse å forstå hverandre på tvers av religionene. Yusuf uttrykker også at han opplever at det er en forskjell på religiøse og ikke religiøse mennesker på noen områder. Denne påstanden kom da han skulle fortelle om hvorvidt det var noe han opplevde som positivt ved å gå på kristen skole.

”Ja, for så vidt. Jeg føler folk som er mindre religiøse er kjent for å være litt mer ”slække”, altså litt mer avslappet da. Altså bare.. de bryr seg ikke noe særlig om religion. Og samtidig er de kjent for å være litt, holdt jeg på å si, de bryr seg ikke så mye om livet da. Ergo, de er ikke så veldig seriøse..”

Beskrivelsen av de ikke-religiøse som avslappede er i utgangspunktet mulig å tolke som en positiv beskrivelse, for eksempel at de var behagelige å omgås på grunn av deres avslappede

holdning. Likevel tyder det ikke på at det var denne betydningen som var gjeldende for Yusuf her, i og med at dette var hans forklaring av hva som var positivt med kristen skole. Avslappet og ”slækk” ser i denne sammenheng ut til å bety avslappet i for stor grad. Han mener de religiøse er mer seriøse og bryr seg mer om religion, noe han tilsynelatende setter pris på og anser som positivt. Yusuf tar sannsynligvis selv religion på alvor og livet på alvor i følge ham selv.

”Og da sier jeg litt om min religion da, og at det er flere likheter innenfor islam og i kristendommen, og at selv om kristendommen er den største religionen og islam er den nest største så trives jeg godt med kristne mennesker for eksempel.”

Flere av muslimene mener åpenbart at de religiøse har noen fellestrekk som får konsekvenser for dem i deres sosiale liv på skolen. Amina ventet en stund med å si at hun var muslim, nettopp for at medelevene skulle forstå at de hadde mye til felles før de stemplet henne som annerledes fordi hun tilhørte islam. ”..det er derfor jeg ville at de skulle finne det ut litt sent så de skulle merke det sånn at ”Åja, men hun er som oss. Det er ikke noen forskjell.” Amina mener også at folk oppfatter forskjellene som større enn det de er på bakgrunn av blant annet lærebøker som nesten utelukkende fokuserer på de mest ortodokse uttrykkene for islam. I realiteten ser hun ut til å føle seg ganske lik de kristne elevene hun går på skole sammen med. Da jeg spør henne om hun føler at hun får forståelse for sin egen tro blant de andre på skolen svarer hun ja.

”Ja, jeg gjør det. Men samtidig er det sånn.. Kanskje jeg sliter litt med å forstå kristendommen og hvordan den er bygget opp fordi det er noe jeg ikke er vant til, også synes de det er vanskelig helt å forstå islam, men i bunn og grunn så tror jeg jo at det er ikke så veldig vanskelig hvis du er religiøs å forstå at noen andre også er det.”

Selv om de to religionene deler verdier og har fellestrekk er det ikke gitt at man skal forstå alt. Informantene er altså klare på at det er forskjeller som ikke lar seg overse, men at det er noen ting som er viktige som er felles og som dermed gjør det enklere med forståelse på tvers av religioner. Yusuf sier noe av det samme.

”Altså, jeg ser skillet mellom kristendommen og islam. Jeg har vært i moskeen for eksempel og sett forskjellen og jeg har hørt også videre. Men altså, jeg ser jo skillet. Og det som er morsomt er å bli kjent med den kristne kulturen da.”

Han er tydelig på at han ikke blander religionene sammen, men greier å skille dem fra hverandre. Han viser slik at han er trygg på sin egen religion, og han fremhever at han har vært i moskeen og sett og lært. Dette er likevel ikke et hinder for at han skal synes det er spennende og lærerikt å lære om de kristne. I det han omtaler det som ”den kristne kulturen” ser det ut som om Yusuf også har inntatt en viss distanse til det han lærer om kristendommen. Han sier for eksempel ikke at det er morsomt å lære om Jesus eller Bibelen, men den kristne kulturen, noe som innebærer et perspektiv som er forankret på utsiden av religionen selv – heller religionsvitenskapelig enn teologisk. En slik beskrivelse ligner en som har et utenfra-, eller innenfra-perspektiv. Informantens ordvalg kan selvsagt være tilfeldig.

Hvilke verdier snakker vi om?

Amina og Abdi var de som snakket mest om felles verdier og tydeligst beskrev hvilke verdier de snakker om og hvordan disse kom til syne på skolen deres. Amina har tidligere sagt at hun opplever å ha mye til felles med medelevene sine på tross av ulik religiøs tilhørighet. Hun forteller at på hennes skole er det mindre forskjeller og skiller mellom tilhørerne av ulike religioner på bakgrunn av det ytre nettopp fordi de fleste er religiøse og fordi skolen har rettet fokus mot andre ting, nettopp de felles verdiene.

”Fordi hvis man er religiøs så tar man litt bort det feil fokuset om å se religiøs ut. Fordi på (Skole) så ser nesten alle religiøse ut, men man fokuserer mer på det indre da, og jeg følte at (Skole) fokuserte veldig på sånne verdier og det er jo felles for alle religioner.” (Amina)

Da hun fikk spørsmål om hva hun mente man fokuserte på svarte hun at det var ”På verdier. Nestekjærlighet og sånn.” Hun nevner flere ganger i intervjuet at hun opplever at skolen var bygget på verdier som hun føler at også hun kan identifisere seg med og som hun tenker at religionene har til felles.

”Jeg tenkte at (..) hadde litt mer fokus på de grunnverdiene som faktisk, som var viktig da, og at de hadde bygget skolen på det. Og da tenker jeg at da passer jo det innenfor alle religioner.”

Abdi forteller også om at han har lært nyttige ting om etikk og moral her. Han presiserer at dette er ting han har hatt med seg hjemmefra, men som har blitt styrket gjennom undervisningen og kulturen han har møtt på den nye skolen sin. Gjennom å dra linjer fra det han har lært hjemme til det han lærer på skolen på denne måten viser han at det i hans tilfelle er vanskelig å snakke om en verdikonflikt mellom hjem og skole. Her bygger skolen videre på, og forsterker det som foreldrene allerede har plantet, i følge Abdi selv.

”Men også lærte jeg meg etikk og moral, og du lærer respekt for eldre og, jeg hadde det allerede da, men det blir liksom enforced. Eh, styrket. Du får mer styrke i det da.”

På oppfølgingsspørsmål om hva han mente med dette viser han igjen til eksempler knyttet til respekt. ”Ja, etikk og moral og sånne ting. Respekt og sånn. (..) og riktig språkbruk og sånt. Lærere er veldig opptatt av det og.. Du lærer respekt og greier.”

Dette er kanskje en av verdiene han har med seg hjemmefra og som han opplever å kunne finne igjen på skolen. Abdi har også fortalt at han ble tvunget av faren til å gå på denne skolen mot sin vilje, så han har åpenbart vært nødt til å utvise respekt for foreldrene sine i møte med en slik uenighet.

Familie

Alle informantene med unntak av en hadde eller har hatt søsken på samme skole. Abdi er den eneste fra sin familie som har gått på kristen privatskole, men familien har likevel hatt betydning for hans skolevalg – kanskje enda mer enn hos de andre informantene. Han ble nemlig tvunget av familien til å gå på denne skolen.

”Også fikk jeg ikke noe valg da fordi Pappa ville at, eller jeg har to eldre brødre som begge gikk på (Skole) og de fikk ikke noen gode resultater. Og derfor lot ikke Pappa meg gå på (Skole). Jeg ble tvunget, mot min vilje, til å gå på (Skole) i åttende klasse.”

Her ser vi igjen at det er en forventning om at denne skolen skal gi elevene bedre resultater og karakterer enn dersom man hadde gått på den offentlige skolen han ønsket å gå på. I dette tilfellet er det informantens far som har tatt avgjørelsen og som har denne forventningen. Abdi har også tidligere fortalt om andre årsaker til at faren mente han burde gå på en kristen skole slik som at han hadde gode erfaringer med de kristne menneskene han kjente.

Amina er den siste i rekken av en stor søskenflokk som går på samme kristne privatskole. Hun kommer fra et sted som ligger et stykke unna, men etter at broren valgte å gå på denne skolen kjøpte foreldrene en leilighet som alle barna har bodd i når de har vært på skolen i ukedagene. Foreldrene hennes var svært positive til at hun også skulle følge i den eldste brorens fotspor selv om hun understreker at det hovedsakelig var hennes eget valg.

”Altså det var jo Mamma og Pappa mest, og kanskje søsknene mine som hadde gått på (Skolen) som visste at det var sånn. Også var det jo kanskje meg mest av alt. Jeg valgte jo helt selv hva jeg ville. Jeg hadde vært på alle skolene i nærheten og sett og lest.”

I motsetning til Abdi, har Amina hatt den avgjørende rollen i valget av skole. Likevel har påvirkningen fra familien også er vært av betydning. Vi ser en klar smitteeffekt mellom søsken. Dersom en i søskenflokket velger en skole som man får gode erfaringer med, er det sannsynlig at yngre søsken følger etter. Det omvendte dersom man får dårligere erfaringer, slik vi så hos Abdi. Yusuf mener også at det var en trygghet for ham å ha eldre søsken på skolen da han begynte der. For han var det altså en faktor at søsteren hans fortsatt gikk på skolen da han begynte der.

” Jeg har en storesøster som har gått her før og det er jo en av grunnene til at jeg går her nå. (..) Jeg følte det var bra at søsteren min gikk her samtidig som jeg gikk her. Da hadde jeg hvert fall noen å se opp til også så var det slik at jeg følte meg litt mer sikker da. ”

Storesøsteren var det første Yusuf fortalte om da han ble spurt om hvorfor han valgte kristen privatskole. Det samme gjelder Faraw og Amina. Familie ser dermed ut til å være en av de mest betydningsfulle faktorene for skolevalg. Når informantene igjen blir spurt om hvorfor de tror de eldre søsknene eller foreldrene valgte denne skolen, oppgis det ulike grunner, men

mye knytter seg til de ovennevnte kategoriene som handler om felles verdier, innsikt i andre religioner og kvalitet på undervisningen. Familie er en årsak i seg selv, men også i kombinasjon med andre faktorer.

Holdninger til de "kristne aktivitetene"

Gudstjeneste, andakt og stillerom

Som nevnt innledningsvis, omtaler informantene det jeg velger å kalle de kristne aktivitetene (gudstjeneste, andakt, besøk i stillerommet og lignende) på litt ulike måter. I grove trekk handler dette om at tre av dem er omtrent utelukkende positive, mens to av dem uttrykker større skepsis. I den forbindelse er det verdt å nevne at de to som er skeptiske også forteller om foreldre som stilte seg kritiske til blant annet skolens andakter før barna startet på skolen. De hadde, i følge døtrene, kontaktet skolen i forkant for å forsikre seg om at de kristne aktivitetene ikke var dominerende i skolehverdagen. De tre andre informantene forteller om foreldre som snarere ønsket input fra andre religioner for sine barn eller som er "lite strenge på sånt". Disse tre gir alle uttrykk for at foreldrene anså det som positivt at skolen var tydelig kristen. Dette gjenspeiles hos barna, som alle omtaler andaktene og gudstjenestene som noe de selv får utbytte av.

Amina mener at andaktene har positiv innvirkning på miljøet gjennom at man lærer moral som elevene tar med seg inn i skoledagen.

"..hvis man tenker at det er en kristen skole og skal ha det som fokus, så er det veldig fokus på det å være en god person. Vi minnes jo på det hver eneste dag. På starten av dagen så er det andakt om å elske Jesus eller å være en god person. Eller begge deler. Men, jeg tror kanskje det gjør folk litt mer bevisste på hvordan de skal oppføre seg, og det er lettere å si ifra til noen "Nei, det var ikke så hyggelig sagt" eller "Det var ikke greit".

Hun uttrykker senere i intervjuet at miljøet på skolen var blant faktorene som dro henne dit og at hun ser for seg at det gode miljøet kan henge sammen med at skolen er religiøs. For Amina er andaktene et positivt moment. Hun forklarer at den setter en standard for hvordan man kan snakke om moral resten av skoledagen. Elevene får et forhold til moralske spørsmål hvor det er akseptert å mene noe om dette og å si ifra når noen opplever urett.

Amina forteller også at foreldrene hennes er rause med tanke på hvordan hun skal forholde seg til kristendommen på skolen hennes. Hun er blant dem som ser ut til å ha fått de positive holdningene med seg hjemmefra.

”Ellers så.. noen familier er strenge på sånt, men det er fra familie til familie. Foreldrene mine har vært veldig greie på sånt. Og jeg har aldri følt at det er noe feil eller at det ikke gir mening å sitte i kirka. Samtidig som hvis jeg hadde gjort det, så hadde jo det tatt avstand kanskje fra.. litt fra de i klassen. Og jeg har ikke lyst til å ha det skillet.”

Vi ser her at forholdet til medelever også er en faktor inn i disse problemstillingene. Amina tenker at hun risikerer å påvirke forholdet til medelevene dersom hun gjør seg annerledes ved å la være å delta på det som de andre deltar på. Det er altså flere faktorer enn kun muslimenes egen vilje eller nysgjerrighet og søken som spiller inn i slike valg. På grunn av ønsket om å være medelev på samme måte som resten av klassekameratene, føler man seg, i visse situasjoner, presset til å delta på aktiviteter som de ikke ville valgt dersom disse faktorene ikke var tilstede.

Det er også interessant å se at Amina velger ordet ”greie” for å beskrive foreldrenes forhold til dette. Det tyder på at hun selv ønsker at de skal tillate henne å delta. Dersom hun helst ville unngått de kristne aktivitetene, men at det ikke var viktig for foreldrene hennes, ville hun kanskje beskrevet dem som noe mer i retning av ”slappe på sånt” eller ”likegyldige på sånt”. Altså ser Amina det, på samme måte som foreldrene, som en verdi å være raus i møte med kirka og skolens kristne arbeid.

På tross av dette, virker det som, i spesielt stor grad, Abdi og Yusuf ser på de kristne aktivitetene som noe de både trives i, og til og med gleder seg til. Begge guttene uttrykker fascinasjon og engasjement når vi snakker om dette. Yusuf trives godt på gudstjenestene og med stundene han har hatt sammen med klassen i stillerommet. ”Ja, det er også.. det er gudstjenesten. Det var gudstjeneste i fjor og så er det sånn stillerom, og der snakker vi litt om hvorfor vi begynte på (Skolen) og sånne koselig ting og tente et lys.” Yusuf er også glad i julegudstjenesten.

”..også går vi i kirken to ganger i året. Fordi da er det mye sang, det er koselig stemning, jeg synes det er kjempekoselig jeg. Også er det veldig mye julestemning for

tiden og det synes jeg er kjempekoselig. Selv om jeg ikke feirer jul så får jeg på en måte inntrykk av hvordan det er og skulle egentlig ønske jeg feiret jul også.” (Yusuf)

Yusuf blir tiltrukket av det han kaller den ”koselige stemningen” både i kirka og på stillerommet. Når Yusuf uttaler at han skulle ønske at han også kunne feire jul, dreier dette seg sannsynligvis om de symbolske elementene som lys og sanger og det som bidrar til å skape den nevnte stemningen heller enn det å feire Jesu fødsel og det som har med det Bibelske innholdet å gjøre. Han har tidligere i intervjuet definert seg som muslim og vi må derfor tolke ham på en slik måte.

Abdi viser også til slike ytre elementer når han forteller om sin fascinasjon i møte med gudstjenesten. Han trekker frem det han kaller ”kåpa” til presten som noe han ble forbauset over, men også synes var spennende, første gang han var i kirken med skolen. ”Når jeg var på første gudstjenesten så syntes jeg det var dritspennende. Jeg satt der og bare ”wow” og kikka, og presten der gikk i en kul kåpe liksom og..”. Han forteller at han ikke kunne tenke seg å søke fravær fra verken gudstjeneste eller noe annet som skjer i skolens regi.

”Nei. Det vil jeg være med på. Jeg tenker at går jeg på en kristen skole så må jeg respektere det de i hvert fall har og være tilstede på det. Selv om jeg ikke er troende så har jeg vært på hver gudstjeneste når jeg i hvert fall har vært hjemme. Jeg var bortreist forrige julegudstjeneste så jeg ser frem til denne her. Og jeg synes det faktisk er litt lærerikt for du blir jo kjent med den kristne troen enda bedre og du får se hvordan det er å være i en kirke. Og samtidig så får du med deg litt mer kunnskap på hva gudstjeneste er. Du skal ikke bare sitte og be, du hører. For presten snakker mye. Og det er den kunnskapen jeg vil ha med meg selv om jeg vil være muslim og selv om jeg ikke kommer til å konvertere, tror jeg hvert fall. Så er det slik at, nei, jeg synes det er bra at man skal respektere de valgene som er åpne for deg når du går her først da. Og hvis du først velger å gå på en kristen skole så synes jeg du skal følge noen av de prinsippene de har her hvert fall. For det er veldig mye frivillighet, som jeg var inne på. Og når det kommer til gudstjeneste så synes jeg det er greit at du er med, for det skader ikke i det hele tatt.”

For Abdi handler dette både om egen interesse og respekt for skolen han er elev ved. Han ønsker å lære om de kristnes tro og praksis, men han ønsker også å vise respekt for de

retningslinjene han mener ligger implisitt gjennom at skolen arrangerer ulike aktiviteter og at man har blitt tatt opp som elev ved skolen. Han tar avstand, både ved å si at han hører heller enn å be, og ved å si at han ikke tror han kommer til å konvertere. Likevel får han noe igjen for å gå på gudstjenesten, i følge ham selv.

Abdi og flere av de andre understreker at det meste av aktivitetene er basert på frivillig deltakelse. Dette gjelder i særlig grad de aktivitetene som foregår utenfor skoletid. Dette er fritidsaktiviteter som har et snitt av kristent innhold. Skolens kor synger kristne sanger og idrettsgruppa har gjerne en andakt i løpet av treningen. Likevel forteller både Amina og Yusuf at de er med her. Amina i koret og Yusuf i idrettsgruppa. Dette er aktiviteter som de selv har oppsøkt, da de arrangeres etter at skoledagen er ferdig. Det kristne innholdet er åpenbart ikke noe som virker frastøtende for elevene som er muslimer.

Dette fortoner seg tilsynelatende annerledes for Kadija og Faraw. Disse jentene uttrykker heller ingen eksplisitt motstand mot andaktene eller gudstjenestene, men de distanserer seg i mye større grad enn de andre informantene. De presiserer begge at kristendommen på skolen ikke påvirker dem og at de ikke hører etter på andaktene eller i gudstjenestene. Kadija sier som følger: ”Hm, det er greit. Så jeg bare sitter og hører på, også glemmer jeg det. (...) eller det er liksom en forestilling liksom.” Ved å kalle det som skjer i gudstjenesten en forestilling, sier hun at dette er noe som skjer i en virkelighet som hun selv ikke er en del av. ”Det har ikke så mye med meg å gjøre egentlig, så det går jo fint.” Gudstjenestenes innhold skjer der fremme mens hun sitter i kirkebenken og relaterer seg i liten grad til det. Gjennom å si at hun glemmer det i etterkant, gjør hun det også tydelig at det hun hører ikke er av særlig betydning for henne. Hun mener at det ikke forandrer eller påvirker henne, i hvert fall ikke bevisst.

Oppsummering

Nå har materialet blitt presentert og forklart. Dette er det komprimerte materialet og mye er utelatt. Jeg har valgt å ta med det jeg anser som mest relevant for å besvare forskningsspørsmålene. Vi har allerede fått inntrykk av at noen områder viste seg mer fremtredende enn andre i elevenes forklaringer og begrunnelser. Essensen av disse områdene vil jeg igjen ta med meg inn i oppgavens neste del, som er drøftingen.

Drøfting

I denne delen er hensikten å diskutere dataene som fremkom i analysen i lys av teori som har blitt presentert tidligere med utgangspunkt i problemstillingen. Jeg ønsker her å besvare mine forskningsspørsmål i den grad det lar seg gjøre, og å drøfte hvorvidt hypotesen som er utarbeidet lar seg bekrefte eller avkrefte. Det har allerede vært vist at dataene er sammensatte, men jeg vil trekke ut det som har vært essensielt for å tegne et mest mulig beskrivende bilde av det som har blitt sagt. Essensen vil dermed bli sett på i lys av teorien til Østberg, som er av forholdsvis konkret karakter, men også i lys av sekulariseringsteori som er noe mer abstrakt.

Mest fremtredende: undervisning og læringsmiljø

Det kan vanskelig bestrides at kvaliteten på utdanningen, med alt det innebærer, har vært av avgjørende betydning for elevene jeg har snakket med. Samtlige av informantene trakk frem dette som en faktor og flere av dem presiserte at dette var den viktigste eller den eneste grunnen til at de hadde valgt kristen skole. Jeg trengte ikke lete etter disse svarene, de kom allerede innledningsvis da jeg stilte det åpne spørsmålet ”Hvorfor valgte du å gå på kristen privatskole?”. Det var også et stadig tilbakevendende argument. Noen av informantene returnerte til det da vi beveget oss inn på andre eventuelle årsaker som de straks avkreftet at var av nevneverdig betydning. Flere av dem refererte til familie og søsken som hadde gått på samme skole, men familien hadde da gjerne tatt valget basert på ryktet om at skolen var god.

Vi har altså sett at elevene er opptatt av å få god undervisning og at dette er en sentral del av utgangspunktet deres når de skal velge skole. Men hva ved den kristne privatskolen er det som gjør at de forventer å få det nettopp her? Forklaringen ser ut til være sammensatt. Østberg (2003, s. 111) forteller om en muslimsk jente som for første gang møter likesinnede med tanke på skolearbeidet når hun starter på medisinstudiet i Ungarn. Hun opplever at de norske elevene hun tidligere har gått på skole med ikke tar skolen på alvor i like stor grad som henne selv. Dette ligner det Amina fortalte i intervjuet med meg. Hun mener at elevene ved skolen på hjemstedet hennes ikke har ambisjoner når det kommer til utdanning og at de ikke trivdes like godt med å lære som henne selv. Amina hadde en forventning om at dette ville være på en annen måte på den kristne skolen hun nå går på. Antagelsen hennes var basert på skolens omdømme i kombinasjon med at hun har familie som har gått der tidligere og som har snakket varmt om den til henne.

Yusuf beskriver de ikke-religiøse som mer ”useriøse” enn de religiøse. Dette var en betraktning han presenterte i forbindelse med deres forhold til religion, men han sier også at de ”bryr seg mindre om livet”. På denne måten synes det som han mener at holdningene påvirker mer enn forholdet deres til religion. Kanskje det også har en innvirkning på deres forhold til skole og utdanning. Yusuf presiserer ikke hvilke deler av livet han tenker på, og vi må derfor lese dette som en generell betraktning som rommer flere felt innenfor nettopp ”livet”. Informantene jeg snakket med synes å tenke at de ville møte kristne elever som tok læringen på alvor på denne skolen. Dette er en forutsetning for den type læringsmiljø de ønsket å delta i.

Faraw uttalte at hun ville valgt muslimsk skole kun dersom hun følte seg sikker på at hun ville få god undervisning der. Dette sier noe betegnende om hvordan hun vektlegger det som har med religion å gjøre sammenlignet med det som har med utdanning å gjøre i sitt skolevalg. At hun skal få den beste utdanningen er viktigere for henne enn det som knytter seg til religion. Dette spørsmålet ga jeg ikke de andre informantene, og på denne måten kan vi ikke si noe om hvorvidt det samme gjør seg gjeldende for dem. Allikevel satt jeg igjen med et inntrykk av at alle informantene satt kvaliteten på undervisningen høyest. Dette blant annet fordi det var det første de tok opp under samtalen og det jeg opplevde at alle vektla i størst grad, i tillegg til familie. Flere av dem refererte umiddelbart til familiemedlemmer som hadde gått på skolen. Jeg mener dette er en indirekte årsak, fordi spørsmålet om hvorfor familien ønsket denne skolen står åpent og krever likefullt en besvarelse. Noen av informantene gjorde rede for dette og tegnet et bilde av en argumentasjon som samsvarte noenlunde med deres egen. Familien var også opptatt av kvalitet på undervisningen og gode lærere. Amina trodde at faren hennes var ekstra engasjert i datterens utdanning fordi han var muslim. Hun hadde hørt at muslimske foreldre gjerne var mer opptatt av skole enn andre. Østberg (2003, s. 92) skriver at mulighetene for god utdanning er den mest hyppig nevnte årsaken for at pakistannerne hun snakket med ble i Norge. Argumenter som handlet om forståelse på tvers av religioner og verdifelleskap fikk en større plass når foreldrenes meninger ble belyst enn barnas. Senere i denne drøftingen vil forholdet mellom foreldrene og barnas argumentasjon bli utdypet grundigere.

”Respekt for religion”

I intervjuguiden hadde jeg formulert spørsmål som var tenkt for å avdekke om elevene oppfattet at det var mer rom for å snakke om tro på den kristne skolen enn den offentlige de hadde gått på tidligere. Jeg hadde en antakelse om at det kunne være tilfelle ut ifra det jeg hadde lest i artiklene på nettet. Her ble det sagt at man opplevde at religionen ble tatt på alvor i større grad på de kristne skolene enn de offentlige. Jeg stilte spørsmål omkring hvorvidt man snakket om tro blant elever og ansatte på skolen og i undervisningen.

En interessant oppdagelse var at flere av elevene mente at de hadde fått gode muligheter til å bidra i undervisningen som handlet om Islam på den kristne skolen, og at dette skilte seg ut ifra tidligere skoler de hadde gått på. Årsakene knyttet seg til at det var flere muslimer på de tidligere skolene til flere av dem, men også at lærerne der hadde uttalt at elevenes innspill risikerte å komme i veien for pensum. Dette dukket opp gjentatte ganger i mine intervjuer. Ei av jentene siterte læreren sin som hadde ment at innspillene hennes var ”unødvendig å fortelle” og hun hadde fått inntrykk av at det hun sa kunne forvirre de andre når de skulle ha prøver. Som nevnt tidligere, er det svært ulikt hvordan lærere praktiserer kompetansemålene og læreplanen. Den læreplanen som er erfart hos elevene, er også et resultat av hvordan lærerne har valgt å operasjonalisere den. Lærere som bruker argumenter basert på at ”pensum” må beskyttes fra elevenes avsporinger, gir uttrykk for en annen forståelse enn lærere som gir elevene mer fritt spillerom.

Flere av mine informanter utrykte at det hadde vært verdifullt for dem å få lov til å være med på å presentere sin egen religion for klassen. De fortalte med stolthet om hvordan det ble mottatt av medelever og brukt som fagstoff på lik linje med lærebøkene av lærerne. Dette kan være med å bidra til en følelse av at muslimenes egen religion blir tatt på alvor. Religionen er ikke bare fag og kompetansemål, men den knytter seg til eksistensielle spørsmål og spiller en avgjørende rolle i de religiøses liv. Dersom disse grunnleggende spørsmålene alltid er underordnet pensum og lærebøker, risikerer man å bagatellisere noe som for mange er svært viktig. I mitt materiale ble det beskrevet en gjennomgående forskjell i hvordan dette ble praktisert i privatskolene og de offentlige. Som nevnt er slike praksiser knyttet til personegenskaper og pedagogiske synspunkter hos den enkelte lærer, og funnene kan naturligvis være tilfeldige og spesielle for akkurat dette tilfellet.

De av elevene som forteller at de var glade i å snakke om tro og religion, sier også at de har blitt gitt gode muligheter til det gjennom lærere og annet personale som har vært interesserte. Flere av dem refererer til fine samtaler som de mener har gitt dem en opplevelse av at de ansatte er interesserte og at det er rom for å snakke om også deres tro på skolen. Dette er en faktor som kan bidra til å underbygge foreldrenes og barnas oppfatning av at religionen tas på alvor i de kristne privatskolene.

Det ble sagt at dersom man er religiøs har man lettere for å forstå at også andre er det. Denne informanten trenger ikke å oversette sine religiøse forestillinger til et språk blottet for referanser til det transcendentale eller hellige blant de kristne på skolen hennes. De religiøse har et forhold til slike elementer i fra før og er fortrolige med språket. Medelevene er vandt med å forholde seg til religion og religiøse forklaringer og forestillinger. Dette innebærer også at man har et mer eller mindre bevisst forhold til temaer som ofte kan oppleves som sensitive og personlige. De religiøse er tvunget til å, om ikke reflektere så i hvert fall forholde seg til de eksistensielle spørsmålene, som står sentralt når troen er tema.

Det er kanskje dette Abdi har i tankene når han hevder at de ikke-religiøse ”ikke bryr seg så mye om livet” og er ”ikke så veldig seriøse”. Han sier også i intervjuene at han har et inntrykk av at de kristne som går i offentlige skoler bare er kristne ”på navnet”, men at de ikke legger noe i det. De som har et reflektert forhold til den kristne troen sin går i følge Abdi på kristen skole. Han forteller ikke hvordan han har kommet til denne konklusjonen, men det ser ut til at han har vært i samtale med elever ved offentlig skole som har gitt inntrykk av at de ikke har et bevisst forhold til sin tro. Disse to sitatene er interessante å se på i sammenheng med hverandre selv om vi ikke kan si noe om hvorvidt Abdi tenkte på det samme da han uttrykte disse to tingene. Han sier både at elevene ved offentlige skoler er religiøse kun på navnet, altså ser det ut til at de faller utenfor hans definisjon av religiøse, og han sier at mennesker som ikke er religiøse bryr seg lite om livet. At de bryr seg lite om livet er en upresis uttalelse samtidig som den gir en skarp karakteristik. Han kommer med sterke påstander mot de ikke-religiøse samtidig som det er vanskelig å vite hva han egentlig legger i det han sier. Vi har tidligere vært inne på at ”livet” kan romme en rekke ulike ting i denne sammenheng. En mulighet kan likevel være å tolke han dithen at han opplever at de kristne elevene har et mer bevisst forhold til hva de tenker om store spørsmål som omhandler liv og død, og hva som er viktig for dem i livet. Abdi er blant dem som liker å snakke om disse tingene. Kanskje

opplever han det enklere å snakke med sine kristne medelever om dette enn med de som ikke er religiøse, nettopp fordi han opplever dem mer bevisste.

Avfortrylling og søken etter noe hellig

Jeg stilte flere spørsmål knyttet til hvordan muslimene opplevde de kristne aktivitetene på skolen og hvilke ting som gjorde at skolehverdagen deres bar preg av at skolen var kristen. Gudstjenestene ble omtalt som enten ”veldig greit” eller med fascinasjon og begeistring. Det samme gjaldt skolens stillerom, hvor flere av elevene hadde vært innom med klassene sine. I den forbindelse er det interessant å merke seg at andakten, ble omtalt med mindre entusiasme og det ble gitt inntrykk av at dette var noe elevene så på som mer kjedelig eller uinteressant enn de ovennevnte. Hva skyldes dette?

En enkel forklaring kan være at andakten blir holdt hver dag og at dette blir rutine og på denne måten mindre spennende. En annen forklaring kan være at andakten inneholder mindre av de mystiske elementene som kan knyttes til en opplevelse av at noe er det vi kaller hellig eller annerledes. Yusuf trakk flere ganger frem stemningen som det som tiltalte ham ved både stillerommet og gudstjenesten. Stillerommet har røkelsen og lysene, og gudstjenesten har sangen og det spesielle rommet. Abdi beskriver gudstjenesten som spennende og han husket spesielt sitt første møte med prestekjolen. Dette er elementer som skiller seg ut ifra det sekulære rommet og som er med å bygge opp rundt opplevelsen av at noe er det vi ofte omtaler som hellig.

Max Weber har erklært avfortryllingen et faktum og at helligheten har fått en tilbaketrukket rolle i det offentlige rom (Bangstad, 2009, s. 31). Dette handler om sekularisering på det vi tidligere i oppgaven definerte som det andre nivået (Botvar, 2010, s. 46). Religionen begrenses til folks privatsfære. Rituelle plagg, røkelse, lys og en følelse av at noe er hellig, hører ikke lenger hjemme i offentligheten. Grunnen er at disse knyttes til noe overnaturlig. De er elementer i symbolske handlinger som kun kan forklares med referanser til noe transcendent. Det er slike referansene Weber mener at ikke lenger har en forklaringskraft utenfor privatsfæren (Bangstad, 2009, s. 31-32 og s. 87). I dagens samfunn og særlig innenfor de offentlige institusjonene kreves det bruk av begreper som forstås likt av alle individer, på tvers av livssyn. Dette er ikke egenskaper ved begreper som relateres til noe overnaturlig. Dette kan vi også knytte til det vi kaller Public Reason eller offentlig fornuft. De hellige

symbolene mister sin kraft dersom de blir reformulert inn i sekulære termer; altså de mister sin hellighet. Denne reformuleringen tar ikke sted i de kristne privatskolene. Her gjør man rituelle handlinger på de religiøses egne premisser.

Sissel Østberg (2003, s. 31) beskriver norsk skole som sekulær, og den fungerer på de samme premissene som resten av samfunnet. Det første nivået av sekularisering er det vi tydeligst ser tendenser til i den norske offentligheten; institusjonene er løsrevet fra kirkens makt. Alt dette tilsier at skolen er et sekulært rom hvor avfortryllingen gjør seg gjeldende i like stor grad som i resten av samfunnet. Dette gjelder likevel ikke de kristne privatskolene. Det å være en privat skole innebærer at disse skolene har en fot innenfor det vi kan kalle privatsfæren. Helligheten og religionen får her komme til uttrykk på privatsfærens premisser og de hellige handlingene kan beskrives som nettopp hellige. Det ser ut til å tiltale noen av muslimene jeg har snakket med. I en offentlighet og hverdag der det hellige eller det overnaturlige har fått mindre spillerom, føler man en begeistring og fascinasjon til disse når de gir seg til kjenne.

Flere har skrevet om hvordan religionen har tatt nye former og hvordan populærkultur med referanser til noe åndelig eller overnaturlig, som åndenes makt og Star Wars, har tatt plass i vakuemet den tradisjonelle religionen pleide å fylle (Endsjø og Lied, 2011). For tilhørerne av de tradisjonelle verdensreligionene er det mulig at disse ikke har samme effekt fordi det er fjernt fra det religionsuttrykket man kjenner fra før. Religionene på tvers, har så mye til felles at det kan tenkes å være lettere å identifisere seg med den helligheten og de symbolene som blir uttrykket her. Dette kan beskrives med ord som god eller koselig stemning, men i kombinasjon med røkelse, lys og hellige plagg, er det nærliggende å hevde at det handler om noe som skiller seg ut ifra resten av hverdagen på en særegen måte; altså at det oppleves som hellig.

Forskjell på foreldrene og barna

Vi har tidligere vært inne på at muslimske foreldre gjerne har meninger om valg av skole for sine barn. Dette har jeg sett både i intervjuer med foreldre i artikler jeg har lest, og gjennom at mine informanter refererer til foreldre og familie når de skal redegjøre for sitt eget valg. Det viser seg at muslimske foreldre som velger på vegne av sine barn oppgir ulike argumenter for valget av skole. Disse knytter seg til alt fra skolens og undervisningens kvalitet, identifisering

med hvordan verdier og moral blir kommunisert, en opplevelse av respekt for religionen, samt ønsket om at barna skal få innsikt i andre religioner.

Disse argumentene finner jeg igjen hos mine informanter, men flere av dem hovedsakelig når det fortelles om hvorfor mor eller far ønsket at de skulle gå på den gjeldende skolen. Elevene selv viser noen liknende tendenser som foreldrene, men flere av dem gir inntrykk av å ha hatt et lite reflektert forhold til disse tingene før de startet på skolen. De ser ut til å ha gjort seg bevisst faktorer som kunne ha vært utslagsgivende underveis i skolegangen, etter at de allerede hadde startet. Altså er det elementer de forklarer at har betydning for dem og som de verdsetter i dag, men som de kanskje ikke hadde tenkt eksplisitt over på forhånd. Dette gjør det vanskelig å kalle disse årsaker til at elevene ønsket å gå der. Alle informantene har gått på skolen siden åttende klasse og det er dermed snakk om ganske unge mennesker som tok disse valgene. I syvende klasse er man bare tolv-tretten år, og det er ikke unaturlig at det dukker opp nye tanker omkring disse temaene i løpet av tenårene, som de har tilbragt på skolen. Etter hvert som man har gått noen år på kristen privatskole blir man også eldre, og refleksjonsevnen og selvstendigheten utvikles. Det er dermed naturlig at det utvikles nye synspunkter ovenfor skolen man går på og hva det innebærer.

Felles verdier

Felles verdisyn er et argument som ble fremmet i flere av artiklene og intervjuene jeg har lest. Dette handler om hvilke verdier som fremmes og hvordan de blir formidlet. Flere av mine informanter trakk også frem dette. Når både elever og foreldre uttrykker eksplisitt at verdiene som blir formidlet på de kristne skolene er et argument i skolevalg, må dette innebære at det er noen konkrete elementer som taler spesielt til dem. Det innebærer også at de opplever det sterkere her enn i den offentlige skolen, både fordi det har vært tilstrekkelig tydelig til at de har bitt seg det i merke, men også fordi det er fremtredende nok til at det kan ha betydning for skolevalg. Vi har tidligere vært inne på at Østberg forteller om varierende holdninger til den norske skolen blant pakistanere i Norge. Av og til oppleves det som at skolens verdier går på tvers av hjemmets. Det er dette hun beskriver som en verdikonflikt (2003, s. 83-84) . Muslimene som velger kristen privatskole ser ut til å ha en tanke om at denne verdikonflikten gjør seg mindre gjeldende i møtet mellom deres kultur og de kristne skolene enn med de offentlige. Den sekulære misjonen som både Bangstad og Rana beskriver, er mindre tilstedeværende i de kristne skolene skal vi tro elevene jeg har snakket med og det som blir

sagt i artiklene. I den offentlige skolen misjoneres sekulære verdier, i de kristne skolene misjoneres kristendom. Disse muslimene opplever tydeligvis at kristendommen ligger nærmere deres eget verdisett enn det sekulære.

Utdanning som verdi

Amina hevder det har blitt gjort forskning som sier at muslimske foreldre er mer opptatt av utdanning enn den gjennomsnittlige norske forelder. Hvorvidt det er korrekt eller ikke er i denne sammenheng mindre relevant enn det faktum at hun selv har tiltro til at det stemmer. Foreldrene til Amina synes dette er viktig, og hun har inntrykk av at hennes far engasjerer seg mer i barnas skole og utdanning enn mange norske foreldre. Dette var en av grunnene hun oppga for at hun begynte på den kristne skolen. Hun tegner et bilde av muslimske foreldre som svært opptatt av barnas utdanning og at dette er en grunn til at noen sender barna sine på kristne privatskoler. Østbergs funn underbygger disse påstandene (2003, s. 92). De forventer at det vil bli gitt god undervisning her, og at man møter en elevgruppe som deler ambisjonene innen skole. Skolen var viktig for Amina og hun sier hun trives i det og lære. Her skilte hun seg ut ifra elevene på hennes gamle skole som hun mener var mer opptatt av å slippe lekser og å gå tidlig hjem enn å lære noe på skolen, i følge henne selv. Aminas betraktninger på eget forhold til skole og læring gjør at skole fortøner seg som en verdi for henne. Alle informantene gir uttrykk for at skolegangen er viktig for dem, slik at denne informanten er representant for hele gruppen her. Likevel er Amina mest eksplisitt når hun forteller om hva det betyr for henne personlig. Hun både trives i det og lære, og det synes som om hun knytter det opp til en del av sin egen identitet. Hun har også en opplevelse av at dette er en verdi for mange muslimske foreldre, og at det gjelder i større grad for dem enn for de norske.

Østberg skiller mellom det hun kaller verdifelleskap og interessefelleskap (Østberg, 2003, s. 92). Hun skriver at muslimene gjerne deler interessen for utdanning og skole, men at man av og til avviker i synet på verdiene skolen er tuftet på. Når hun snakker om felles interesser refererer hun til det instrumentelle ved skolen; at den skal sikre barna utdanning og dermed velstand og et godt liv på sikt (Østberg 2003, s. 83). Østberg (2003, s. 92) påpeker også at skolen og foreldrene alltid har overlappende verdier gjennom et felles ønske om at barna skal ha det godt og føle trivsel og mestring i skolehverdagen.

Hva er egentlig verdier? Arneberg forklarer verdier som det som er grunnleggende verdifullt for oss og det som gir oss retning i livet (Arneberg, 2008, s. 32). Vi handler altså ut ifra, og

lager normer og handlingsregler basert på, verdiene vi mener er viktigst for oss. Verdier i skolen forbindes gjerne med formuleringer fra skolens formålsparagraf. Her er det listet opp en rekke verdier som norsk skole skal fremme gjennom opplæringen. Ord som respekt, toleranse og demokratisk medborgerskap er spesielt fremtredende. Hva med utdanning, kunnskapsoverlevering og læring i seg selv? Kanskje er også dette en nettopp en verdi. Det har blitt vist at muslimske elever setter læring svært høyt. De har også antagelser om at de andre elevene på kristne privatskoler gjør det samme. Flere av dem startet på en slik skole fordi man antok at man ville ha en felles oppslutning om verdiene læring og utdanning. På denne måten mener jeg vi kan si at utdanning og skole er verdier i seg selv. De er ikke bare institusjoner som formidler høytstående verdier knyttet til demokrati og menneskerettigheter. God utdanning i seg selv settes høyt hos muslimene jeg har snakket med og for foreldrene deres. Det samme gjelder flere av foreldrene fra de nevnte artiklene. Derfor mener jeg, med utgangspunkt i Arnebergs definisjon, at man kan kalle utdanning en verdi for muslimene jeg har snakket med. De har alle latt denne verdien være styrende for skolevalget, og de fremhever skole som viktig i livene sine. Denne verdien opplever de å dele med elevene på den kristne privatskolen og skolen som institusjon. Derfor kan vi igjen snakke om et delt verdisyn.

Har sekulariseringen vært av betydning?

Kan i det hele tatt noen av argumentene knyttes til sekulariseringen og konsekvensene av den? Viste mine antagelser seg å være korrekte, eller kan hypotesen avkrefte? Da må vi igjen se på hvilke argumenter som har blitt presentert av mine informanter. Innledningsvis i dette kapitlet så vi at det som har med undervisning å gjøre ble viet størst oppmerksomhet i intervjuene. Dette var den mest gjennomgående tendensen i svarene som ble gitt. Det ble også refererte gjentatte ganger til familiemedlemmer. Noen hadde gått i fotsporene til søsken som hadde vært elever ved skolen, mens andre hadde foreldre som mente at den kristne privatskolen var det beste alternativet for sitt barn, og dermed skjøv bestemt i denne retningen. I følge disse ungdommene ønsket foreldrene at deres barn skulle få større innsikt i andre religioner og noen av dem presiserte at kunnskap om kristendommen var spesielt viktig på grunn av religionens lange historie i Norge.

De unge selv var skarpe i karakteristikken av de skolene som lå i nærheten av der de bodde. Flere av dem beskriver belastede miljøer og ord som ”forferdelig” blir brukt i omtalelsene.

Elevene frykter at opplæringen her ikke ville være tilstrekkelig, hovedsakelig på grunn av læringsmiljøet. De tror også at lærerne på den private skolen er bedre enn lærerne på disse skolene. Summen av det som ble sagt gjør at det med utgangspunkt i mitt materiale vil være mest treffende å si at kvaliteten på undervisningen og skolemiljøet er det mest tungtveiende argumentet for muslimene.

På tross av at hovedvekten av argumentene er basert på det ovennevnte, vil det likevel være mulig å dra linjer fra flere av de andre argumentene til det som har med sekularisering å gjøre. Fokuset på verdiformidling og fellestrekk mellom religionene bør få en plass, selv om dette bare er en del av bildet. Ingen av informantene mine, eller artiklene jeg har funnet i media, nevner sekulariseringen eksplisitt. Det er derfor vanskelig å si at dette er en direkte årsak for valget disse personene har tatt. Det er derimot aktuelt å snakke om sekulariseringen som en indirekte årsak dersom vi tar det faktum at mange nevner verdifelleskapet som et tungtveiende argument på alvor. Et tema som ble tatt opp gjentatte ganger var at Islam og Kristendom har mye til felles, spesielt når det kommer til de grunnleggende verdiene. Verdiene som ble spesielt uthevet var nestekjærlighet, respekt, fokus på det indre. Det ble også gitt uttrykk for en opplevelse av at den kristne skolen hadde en tydeligere kommunikasjon av moral og etikk. Det syntes som om elevene mente at disse temaene fikk større fokus i denne skolen enn i deres tidligere skoler. Flere av dem hevdet at deres moral var blitt styrket etter at de startet på denne skolen. En av informantene mente at disse tingene gjorde seg mer synlig i hverdagen nettopp fordi man hadde den daglige andakten. Den handlet, i følge henne, ofte om kristen tro, men med fokus på å være et godt menneske. Noen av elevene opplever altså at formidlingen av det kristne budskapet også har en positiv betydning for dem fordi det impliserer en rekke verdier som de kan gjenkjenne og identifisere seg med. Det at elevene understreker verdifelleskapet med de kristne betyr ikke automatisk at de ikke gjør det med den offentlige skolen. Det ser likevel ut til at de sammenligner dette med noe annet. Det inkluderer nødvendigvis den offentlige skolen da samtlige elever har gått der tidligere.

Oppsummering

I drøftingsdelen har ulike aspekter ved materialet fra intervjuene blitt reflektert rundt og diskutert. Vi har sett at elevene er opptatt av skolegang og at kvaliteten på undervisningen er viktig for dem. Flere av dem snakket også om felles verdier, og jeg har i dette kapittelet forklart hvordan også utdanning kan være en verdi. Vi har også sett at det er noen forskjeller på hvordan foreldre og barn veier de ulike argumentene, men at de også sammenfaller i stor

grad. Områdene som har vært diskutert er valgt ut fordi de har vært fremtredende i materialet både gjennom hvordan de har vært vektlagt av informantene og fordi de har vært sentrale for å besvare problemstilling og forskningsspørsmål. Ingen av spørsmålene lar seg besvare på en entydig måte, men i avslutningen vil det bli gitt et oversiktlig bilde av hva jeg har kommet frem til og oppfatter at er konklusjonen ut ifra funnene.

Avslutning

Avslutningsvis vil jeg oppsummere det som har blitt vist gjennom teori, analyse og drøfting slik at jeg kan konkludere i den grad det er mulig. Jeg vil gjøre rede for de argumenter som har gjort seg mest gjeldende når problemstillingen skal besvares. På denne måten vil konklusjonen bli sammensatt, men samtidig vil jeg etterstrebe et mest mulig tydelig svar på spørsmålene som har blitt stilt. Hva kan vi si om disse?

Problemstilling:

Hvorfor velger noen muslimer å gå på kristen privatskole?

Forskningsspørsmål

1. Hvordan kan argumentene som blir presentert knyttes til sekularisering i skolen og samfunnet?
2. Hvordan identifiserer muslimske elever seg med verdiene i den kristne skolen?

Hvorfor velger muslimer å gå på kristen privatskole?

Dette er sammensatt. Elevene velger i stor grad selv, men noen blir presset eller veiledet av familie. Mange har eldre søsken som har vært elever på samme skole tidligere. Årsakene foreldrene eller søsknene oppgir, i følge dem selv, barna og det de har uttrykket til de ansatte på de kristne skolene, dreier seg om mye av det samme som for elevene selv. Vi ser likevel en tendens til at foreldrene er mer bevisst på det som har med verdier, moral og religion å gjøre enn sine barn i forbindelse med skolevalget. Dette er refleksjoner som barna ser ut til å slutte opp om underveis i tiden på den kristne skolen.

Det hyppigste argumentet blant elevene er kvaliteten på undervisningen og læringsmiljøet. Det viktigste for dem er altså at de skal lære mest mulig og gjøre det best mulig på skolen i løpet av disse årene. De har inntrykk av at elevene på skolen deres er mer opptatte av skolegangen og mer disiplinerte i arbeidet enn elever ved de offentlige skolene. Det er også en utbredt oppfatning at lærerne ved deres skole har lengre utdanning enn andre lærere og mer kompetanse som faglærere i hvert enkelt fag. Disse oppfatningene har mange av dem overtatt fra sine søsken.

Hvordan kan argumentene knyttes til sekularisering i skolen og samfunnet?

Hypotesen om at muslimer går på kristne privatskoler fordi at samfunnet og den offentlige skolen har blitt for sekulær for dem, blir i stor grad avkreftet i min forskning. Det skal likevel være sagt at jeg kun har snakket med informanter fra en skole, så svarene kunne være annerledes et annet sted. Det vi ser, er at mange foreldre ønsker opplæring i alle religionene for sine barn. Dette handler blant annet om at barna skal bli rustet for utfordringene man møter i et pluralistisk samfunn.

Det er likevel interessant å merke seg at mine informanter og foreldrene deres er svært åpne for å delta i gudstjenester og på andakter. Inntrykket som gis i forbindelse med debatter rundt fritaksregler og den omstridte K-en i religionsfaget skulle ofte tilsi at muslimene hadde en mer kritisk holdning til disse aktivitetene. Igjen er det verdt å merke seg at jeg kun har snakket med en liten gruppe. Østberg viser derimot til ungdommer som er kritiske til overvekt av kristendom i faget. Situasjonen er altså sammensatt og holdningene til både kristendom og religion generelt i offentlige institusjoner varierer blant muslimer som blant andre nordmenn.

Hvordan identifiserer muslimene seg med verdiene i den kristne skolen?

Verdier ble tema i flere av samtalene uten at jeg stilte eksplisitte spørsmål om dette. Noen av elevene fortalte at de så for seg en kristen skole som formidlet verdier de kunne kjenne seg igjen i, på tvers av religionene, før de startet. De mente at skolen bygget på verdier som var grunnleggende for alle religioner, og som de opplevde at gjorde seg synlige i skolehverdagen. Dette ble beskrevet som noe positivt. Det er grunn til å si at disse elevene føler det lettere å identifisere seg med verdiene de finner i den kristne skolen i den offentlige. Dette handler om synet på læring og utdanning, men også om at man kjenner seg igjen i noen grunnverdier som blir kommunisert i hverdagen på denne skolen. Flere av elevene sa gjentatte ganger at verdiene overlappet på tvers av religionene og de trakk spesielt frem nestekjærlighet, respekt, rett språkbruk og fokus på det indre.

Jeg har valgt å kalle utdanning en verdi i denne oppgaven. Dette har jeg gjort på bakgrunn av hvordan mine informanter snakker om skole. Skole fortøner seg som en sentral del av deres liv som de orienterer seg ut ifra og setter høyt. Dette sammenfaller med Arnebergs definisjon av verdier (2008, s. 31). Denne verdien forteller flere av dem at de ikke delte med sine tidligere klassekamerater fra andre skoler, men at de forventet at de ville bli delt av elevene på den kristne skolen.

Litteraturliste

- Aarskog, K. N. (2004). En av fire muslim ved kristen privatskole. *Nrk.no*. Hentet fra <http://www.nrk.no/ostlandssendingen/en-av-fire-muslim-ved-kristen-privatskole-1.357270>
- Bangstad, S. (2009). *Sekularismens ansikter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Botvar, P. K., og Schmidt, U. (2010). *Religion I dagens Norge: mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Friskoleloven (2003) *Lov om frittstående skolar av 01.10.2003*. Hentet 06.05.2016 fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-84#KAPITTEL_3
- Furseth, I., og Repstad, P. (2003). *Innføring i religionssosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Høem, A. (1978). *Sosialisering: En teoretisk og empirisk modellutvikling*. Oslo: Universitetsforlaget
- Johannessen, A, Tuft, P. A., og Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag
- Kg.vgs.no (2015, 21. september). *Inntaksreglement for ungdomsskolen*. Hentet 06.05.2016 fra <https://www.kg.vgs.no/ungdomsskolen/inntaksreglement-usk/>
- Kirken.no (2006, 15. Mars). Hentet fra <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/bakgrunn2/om-kirkestatistikk/kirken-i-tall-2015/>
- Kvale, S., og Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Leder (2013). Enhetsskole av uvurderlig verdi. *Rb.no*. Hentet fra <http://www.rb.no/ledere/enhetsskole-av-uvurderlig-verdi/s/1-95-6467577>
- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Mosvold, N. (2015, 16.mai). *Verdibørsen*. Oslo: nrk.no. Hentet fra <https://radio.nrk.no/serie/verdiboersen/mktr04002015/16-05-2015>
- NOU 2013: 1 (2013). *Det livssynsåpne samfunn— En helhetlig tros- og livssynspolitikk*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2013-1/id711212/?ch=1&q=>
- Nsd.no. hentet 06.05.2016 fra http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/vanlige_sporsmal.html?id=10
- Nåvik, M. (2003). Muslim i kristen skole. *Nrk.no*. Hentet fra <http://www.nrk.no/livsstil/muslim-i-kristen-skole-1.895253>

- Opplæringsloven (2008) *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa av 27.11.1998*. Hentet 06.05.2016 fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_1
- Rana, M. U. (2008, 25. Februar). Den sekulære ekstremismen. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Den-sekulare-ekstremismen-6617084.html>
- regjeringen.no (2007, 4. mai), hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/den-norske-stat-domt-av-den-europeiske-m/id475650/>
- Skauenskole.no (2015, 15. Oktober). *Formålsbestemmelse og inntaksregler for Skauen kristelige skole*, hentet 06.05.2016 fra <http://skauenskole.no/soke-plass/>
- Statistisk sentralbyrå (2008). *Den norske kirke 2007*. Hentet fra https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kirke_kostr/aar/2008-06-19
- Statistisk sentralbyrå (2015) *Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja, 1. Januar 2015*. Hentet fra <https://www.ssb.no/trosamf>
- Økland, I. (2004). Intolerante, vi? *Aftenposten.no*. Hentet fra http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/okland/Intolerante_-vi-6604503.html
- Østberg, S. (2003) *Muslim i Norge*. , 2.opplag, 2003, Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1 - Intervjuguide

Intervjuguide:

- **Kan du fortelle litt om hvorfor du valgte å gå på denne skolen?**
- **Hvordan så du for deg at det ville bli å gå på kristen privatskole? Visste du noe om skolen ifra før?**
- **Hvordan tror du/synes du det er sammenlignet med å gå på vanlig skole? Er det noe du liker bedre eller dårligere? Har du noen erfaringer?**
- **Fortell om hvordan det er å være muslim på en kristen skole? Er det annerledes enn du trodde? Har du noen erfaringer eller eksempler du har lyst til å trekke frem?**
- **Var det noen andre som hadde noe å si for valget ditt av skole? (Foreldre, søsken)**
- **Har du noen tanker om at såpass mange muslimer velger å gå på kristne privatskoler?**
- **Kunne du tenke deg å gå på en annen kristen skole i (By), eller var det spesielt (Skolen) du ønsket å søke deg til?**
- **Hva tenkte du om at (Skolen) var en kristen skole da du søkte deg hit? Hadde religion noe å si for valget?**
- **Snakker du av og til om din egen tro på skolen? Hvordan synes du at du får forståelse for din egen tro her? Tror du det at (Skolen) er en kristen skole påvirker hvordan folk respekterer din tro?**

Vedlegg 2 - Foreldresamtykke

Foreldresamtykke

Jeg studerer ved Det teologiske menighetsfakultetet og skriver i den anledning masteroppgave i år som ledd i skolens lektorprogram. Oppgaven vil handle om muslimer som går på kristne privatskoler da jeg har observert at det er en betydelig andel muslimer ved flere av de kristne privatskolene i Oslo. Dette synes jeg er svært spennende og jeg vil derfor spørre elevene selv om hvorfor de valgte nettopp disse skolene.

I den forbindelse har jeg invitert ditt barn til å delta i intervju med meg. Disse vil ta sted på skolen hans/hennes og det vil kun være meg tilstede. Intervjuene vil bli gjort opptak av på min egen opptaker for at jeg skal få mulighet til å huske hva som bli sagt. Disse lydopptakene vil bli slettet så snart oppgaven er ferdigstilt. Sitater vil også bli transkribert (skrevet ned) og noen av disse kan bli brukt i analysen i den ferdige oppgaven.

Ditt barn vil naturligvis være helt anonym i forskningen. Jeg vil bruke fiktive navn og heller ikke skolens navn vil bli nevnt.

Deltagelsen er frivillig og barnet er informert om at han/hun når som helst kan velge å ikke delta.

Jeg, som foresatt for ..... , bekrefter med dette at min sønn/datter får lov til delta i forskningen beskrevet ovenfor dersom han/hun selv ønsker det. Forskningen er anonym og frivillig.

Dato:

Signatur:

Vedlegg 3 - Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg er student ved Det teologiske menighetsfakultetet og skriver dette året masteroppgave som ledd i skolens lektorprogram. Oppgaven min vil handle om muslimer som går på kristne privatskoler og hvorfor de har valgt dette. I den forbindelse ønsker jeg å gjøre intervjuer hvor du er invitert til å delta.

Intervjuet vil foregå med kun meg tilstede, men det vil bli gjort opptak som jeg skal bruke senere som hjelp til å huske hva som blir sagt. Disse vil bli slettet når oppgaven er ferdigstilt. Intervjuene vil bli transkribert (skrevet ned) og deler av dette materialet kan bli sitert og analysert i min oppgave. Du vil hele veien være anonym og dermed få et fiktivt navn.

Det er frivillig å delta i prosjektet og du kan melde deg av når som helst dersom du ønsker det.

Gjerne ta kontakt med meg dersom du har spørsmål eller andre ting
Maria Augestad tlf: 40474764

Jeg bekrefter med dette at jeg vil delta i intervju hvor det jeg sier kan brukes som materiale til en masteravhandling. Forskningen er anonym og frivillig og jeg kan når som helst melde meg av.

Dato:

Underskrift:

Vedlegg 4 – Godkjenning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Trine Anker
Det teologiske menighetsfakultet
Postboks 5144 Majorstua
0302 OSLO

Harald Hørlaages gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47 55 58 21 17
Fax: +47 55 58 06 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr: 985 371 884

Vår dato: 10.03.2016

Vår ref: 47238 / 3 / BGH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 08.02.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

47238	Muslime ved kristen privatskole
Behandlingsansvarlig	Det teologiske menighetsfakultet, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Trine Anker
Student	Maria Augestad

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.05.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Belinda Gloppen Helle

Kontaktperson: Belinda Gloppen Helle tlf: 55 58 28 74

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontor / Data Office
OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Puhlsens 105, Blindern, 0316 Oslo, Tel: +47 22 85 72 11, nsd@nsd.uib.no
TR. 37.2.11.1 NSD: Fagsjef, teknisk støtte og tekniske spørsmål: JAR, trava@nsd.uib.no, Tel: +47 22 85 74 07, kg@nsd.uib.no
TR. 37.2.11.2 NSD: NSD, Universitetet i Trondheim, 7017 Trondheim, Tel: +47 73 63 41 41, nsd@nsd.uib.no

Kopi: Maria Augestad Maria.augestad@gmail.com